

Lastensuojelun sijaishuollosta itsenäistyneiden nuorten kokemuksia ja ajatuksia kokemusasiantuntijana toimimisesta

Laura Turunen

2022 Laurea

A decorative horizontal bar at the bottom of the page, composed of three segments: a pink segment on the left, a blue segment in the middle, and a teal segment on the right.

Laurea-ammattikorkeakoulu

**Lastensuojelun sijaishuollosta itsenäistyneiden nuorten koke-
muksia ja ajatuksia kokemusasiantuntijana toimimisesta**

Laura Turunen
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2022

Laura Turunen

Lastensuojelun sijaishuollosta itsenäistyneiden nuorten kokemuksia ja ajatuksia kokemusasiantuntijana toimimisesta

Vuosi 2022 Sivumäärä 54

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää lastensuojelun sijaishuollosta itsenäistyneiden nuorten kokemuksia ja ajatuksia kokemusasiantuntijana toimimisesta sekä sitä, millaisia kehittämisehdotuksia heillä on toiminnalle. Toimeksiantajana opinnäytetyölle oli Pesäpuu ry, joka on lastensuojelun kehittämissyhteisö. Tavoitteena oli, että Pesäpuu ry voisi hyödyntää tutkimustuloksia Pesäpuu ry:ssä tehtävän lastensuojelun kokemusasiantuntijatoiminnan kehittämisessä ja myös jalkauttaa niitä aiheeseen liittyviin kehittämishankkeisiin heidän laajan kumppanuusverkoston avulla. Opinnäytetyön tavoitteena oli tukea myös UP2US - Vertaisuus ja kokemusasiantuntijuus maakunnan voimavarana lastensuojelun sijaishuollossa -hankkeen tavoitteita.

Keskeisenä teoriapohjana opinnäytetyössä oli lastensuojelujärjestelmä, kokemusasiantuntijuuden, vertaisuuden ja osallisuuden käsitteet sekä niiden moninaisuus. Teoreettisessa viitekehyksessä käsiteltiin kokemusasiantuntijuutta yleisesti, mutta myös sen historian ja lastensuojelun näkökulmasta. Viitekehyksessä avattiin lisäksi tämän hetken lastensuojelutilastoa.

Kohderyhmänä opinnäytetyössä olivat lastensuojelun sijaishuollosta itsenäistyneet Pesäpuu ry:n vertais- ja kehittäjäryhmässä toimivat kokemusasiantuntijanuoret. Tutkielma oli kvalitatiivinen eli laadullinen ja se toteutettiin puolistrukturoidun teemahaastattelun muodossa. Puolistrukturoitu teemahaastattelu mahdollisti lisäkysymykset ja tarkennukset. Haastateluista saatu aineisto litteroitiin, jonka jälkeen se analysoitiin teoriaohjaavaa sisällönanalyysimenetelmää käyttäen.

Opinnäytetyö keskittyi kokemusasiantuntijanuorten subjektiivisiin kokemuksiin. Aineisto koostui Pesäpuu ry:n viiden kokemusasiantuntijanuoren esille tuomista ajatuksista kokemusasiantuntijana toimimiseen liittyen. Keskeisenä tuloksena ilmeni, että kokemusasiantuntijat olivat kokeneet kokemusasiantuntijana toimisen itselleen tärkeänä. Yhdistäviä kokemuksia olivat kokemus kuulluksi tulemisesta, osallistumisen helppoudesta ja vertaisuudesta. Myös kiinnostus lastensuojelun kehittämistyötä kohtaan ja omien kokemusten hyödyntäminen korostui kokemusasiantuntijana toimimiseen motivoivana tekijänä. Tulosten mukaan kokemusasiantuntijatoiminnan ohjaajat koettiin merkittävinä henkilöinä ja tukijoina, jotka varmistavat, että nuorilla on ryhmässä hyvä olla. Ryhmän toimintaan liittyvien kehittämisehdotusten vähäisyydestä voitiin tehdä johtopäätös, että kokemusasiantuntijatoimintaa toteutetaan nuorten toiveet ja tarpeet huomioiden sekä heidän hyvinvointiaan tukien.

Haastateltavien vähäisestä määrästä johtuen jatkotutkimusehdotuksena tuotiin esille, että kokemusasiantuntijoiden kokemuksia voitaisiin selvittää isommalla osallistujamäärällä ja myös muihin kokemusasiantuntijaryhmiin liittyen. Jatkotutkimuksena voitaisiin tutkia tarkemmin myös tämän opinnäytetyön tulosten yksittäistä osa-aluetta, kuten kokemusasiantuntijana toimimisen haasteita tai sen opettamia asioita. Myös nuorten kokemusasiantuntijana toimimiseen liittyviin tunnekokemuksiin voisi syventyä lisää.

Asiasanat: lastensuojelu, kokemusasiantuntijuus, osallisuus, vertaisuus, Pesäpuu ry

Laura Turunen

The experiences and thoughts about working as an expert by experiences by young people who have become independent from foster care

Year

2022

Pages

54

The goal of the thesis was to find out the experiences and thoughts about working as an expert by experiences by young people who have become independent from foster care and what kind of development proposals they would have. The client of this thesis was Pesäpuu ry, which is a child welfare organization. The goal was that Pesäpuu ry could utilize the research results in developing their foster care expert by experience activities and take them into practice in related development projects through their wide partnership network. Another goal for the thesis was to support the objectives of the UP2US project.

The key theory base for the thesis was the child welfare system, expert by experience, peer-ness and inclusion concepts and their variety. In the theoretical reference framework, expert by experience was reviewed both at a general level and from the perspective of its history and child welfare. The current child welfare statistics were also presented in the reference framework.

The target group of the thesis were young people who had become independent from foster care and were working in the peer group and development group of Pesäpuu ry. The study was qualitative and conducted as a semi-structured theme interview. Using a semi-structured theme interview enabled asking additional questions and clarifications. The interviews were transcribed and then analyzed using theory-driven content analysis.

The thesis focused on the subjective experiences of the young experts by experience. The material consisted of thoughts about working as an expert by experience brought up by five young experts by experience. The key finding was that the experts by experience felt the work as experts by experience was important for themselves. The experience of being heard, easiness of participation and peer-ness were shared experiences. Highlighted motivating factors in working as an expert by experience were interest in developing the child welfare and utilizing own experiences. The results show that instructors of the expert by experience activities were experienced as important people and supporters who made sure the young felt comfortable in the group. Based on the small amount of the development suggestions about the group activity, a conclusion was made that expert by experience activities are carried out by taking into the account the wishes and needs of the young and by supporting their welfare.

Due to the small number of interviewees, a further research proposal was that the experiences of experts by experience could be studied with a larger amount of participants and in other expert by experience groups. Other further research could be conducted focusing on one of the themes from the results of this research, such as the challenges in working as an expert by experience or lessons learnt by working as an expert by experience. Also, the emotional experiences of the young experts by experience could be researched further.

Keywords: child welfare, expert by experience, inclusion, peer-ness, Pesäpuu ry

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Toimeksiantajana Pesäpuu ry.....	7
3	Lastensuojelu	8
3.1	Avohuolto.....	9
3.2	Sijaishuolto.....	10
3.3	Jälkihuolto	11
4	Kokemusasiantuntijuus	12
5	Kokemusasiantuntijatoiminta lastensuojelussa	15
5.1	Vertaisuus	16
5.2	Osallisuus.....	17
6	Opinnäytetyön toteutus	18
6.1	Tavoite ja tarkoitus.....	19
6.2	Aineistonkeruumenetelmänä teemahaastattelu	19
6.3	Aineiston analysointi.....	21
7	Tutkimustulokset	23
7.1	Kokemuksia osallisuudesta ja kuulluksi tulemisesta	24
7.2	Kokemuksia vertaisuudesta ja vertaistuesta	26
7.3	Kokemuksia uuden oppimisesta ja kokemusasiantuntijatoiminnan antoisuudesta	28
7.4	Kokemuksia ohjaajien merkityksestä ja toiminnassa saadusta tuesta	29
7.5	Kokemuksia kokemusasiantuntijana toimimiseen liittyvistä haasteista	31
7.6	Kehittämissuhteet kokemusasiantuntijatoiminnalle	33
8	Opinnäytetyön eettisyyden tarkastelu	36
9	Opinnäytetyön luotettavuuden tarkastelu	37
10	Johtopäätökset	38
11	Pohdinta	42
	Lähteet.....	46
	Kuviot	50
	Liitteet	51

1 Johdanto

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tilastoraportissa (Forsell, Kuoppala & Säkkinen 2020, 1) todetaan, että kiireellisesti sijoitettuja, huostassa olevia tai muuten sijoitettuja lapsia ei ole koskaan aiemmin ollut niin paljon kuin vuonna 2019. Yhteensä Suomen väestön 0-20-vuotiaista kodin ulkopuolelle sijoitettuna oli 18 928 lasta eli 1,5 %. Vuonna 2020 kodin ulkopuolelle sijoitettuna oli vielä 158 lasta enemmän kuin edellisellä vuonna (Forsell, Kuoppala & Säkkinen 2021, 1).

Kokemusasiantuntijuuden käsite on saapunut Suomeen 2000-luvun alussa. Tuolloin kokemusasiantuntija-käsitettä käytettiin yleensä mielenterveysjärjestöjen hankkeissa. Varsinaisen kokemusasiantuntijatoiminnan juuret ulottuvat kolmannen sektorin toimintaan, kuten AA-liikkeen. Yleisemmin kokemusasiantuntijalla tarkoitetaan ihmistä, jolla on haasteellisia kokemuksia menneisyydessään ja joka toimii näiden kokemusten pohjalta asiantuntijana esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon organisaatioissa. Kokemusasiantuntija voi kokea voimaantumista saadessaan arvostusta omille kokemuksilleen ja kokemustiedolle. (Meriluoto 2018, 12, 17, 120; Hietala & Rissanen 2015, 12.) Pesäpuu ry:n määritelmän mukaan lastensuojelun kokemusasiantuntija on henkilö, jolla on kokemusta lastensuojelusta ja joka omien kokemustensa pohjalta ja omasta tahdostaan kehittää lastensuojelua (Kaijanen, Liukkonen, Nokireki & Westlund 2022, 8).

Lastensuojelun asiakkaana olevia ja heidän läheisiään leimaa edelleen helposti erilaiset ennakkoluulot. Negatiivinen leima vaikuttaa myös siihen, että lastensuojelun asiakkaana olevat eivät välttämättä halua kertoa kokemuksistaan. Viime vuosina on onneksi havahduttu kuulemaan myös lastensuojelun asiakkaita, vaikka osaaminen nähtiin lastensuojelussa pitkään vain ammattilaisten, työntekijöiden ja tutkijoiden asiana. (Barkman, Inkinen, Isoniemi & Vario 2017, 7.) Pesäpuu ry:n (Kaijanen ym. 2022, 15-17) UP2US-hankkeen loppuraporttissakin todetaan, että lastensuojelun kokemusasiantuntijatoiminnan alkuvaiheessa nuoret saivat vielä osakseen vähättelyä ja muutosvastarintaa. Nuorten ajatuksille tai kokemuksille ei annettu tilaa. Kokemusasiantuntijoiden mukaan ottaminen lastensuojelun kentällä on nyt tullut kuitenkin monipuolisemmaksi ja lisääntynyt, mutta se ei vielä ole yhdenvertaista. Yhdenvertaisesti kaikkien nuorten saatavilla olevalla lastensuojelun kokemusasiantuntijatoiminnalla voidaan lisätä lastensuojelun asiakkaiden hyvinvointia, osallisuutta ja toimijuutta sekä myös palveluiden vaikuttavuutta. Yhdenvertaisuuteen vaikuttaa tällä hetkellä kokemusasiantuntijuuden selkeiden rakenteiden puuttuminen, riittämättömät resurssit ja organisaatioiden kykenemättömyys sitoutua pitkäjänteisesti toimintaan. Edelleen on myös ammattilaisia, jotka suhtautuvat lastensuojelun kokemusasiantuntijanuoriin epäluuloisesti ja varauksella.

Opinnäytetyön toimeksiantajana toimivan lastensuojelun kehittämissyhteisö Pesäpuu ry:n työntekijät toivoivat, että he saisivat lisää tutkimustietoa lastensuojelun kokemusasiantuntijuuteen liittyen. Pesäpuu ry (2022a) pyrkii valtakunnallisella toiminnallaan tekemään sijoitetut lapset sekä nuoret näkyviksi ja tuomaan heidän kokemukset ja toiveet esille. Tämä opinnäytetyö koettiin tarpeelliseksi ja mielenkiintoiseksi toteuttaa, koska tutkittua tietoa lastensuojelun kokemusasiantuntijuuteen liittyen on vielä valitettavan vähän. Tässä tutkielmassa ääneen pääsevät Pesäpuu ry:n kokemusasiantuntijanuoret. Opinnäytetyössä tutkitaan, millaisia kokemuksia ja ajatuksia lastensuojelun sijaishuollosta itsenäistyneillä nuorilla on lastensuojelun kokemusasiantuntijana toimimisesta, mutta myös selvitetään, millaisia kehittämisehdotuksia heillä on kokemusasiantuntijatoimintaan liittyen. Aiemman tutkimustiedon vähäisyyden vuoksi aihetta ei rajattu liian kapeaksi, jotta saataisiin mahdollisimman kattava kuva Pesäpuu ry:n kokemusasiantuntijanuorten subjektiivisista kokemuksista. Tavoitteena on, että Pesäpuu ry voisi hyödyntää tämän opinnäytetyön tuloksia lastensuojelun kehittämistyön tukena.

2 Toimeksiantajana Pesäpuu ry

Toimeksiantajana tässä opinnäytetyössä toimi vuonna 1998 perustettu lastensuojelun kehittämissyhteisö Pesäpuu ry., jonka yleishyödyllistä toimintaa sosiaali- ja terveysministeriö tukee Veikkauksen tuella. Yhdistys toimii koko Suomen alueella kehittäen lastensuojelua sekä perhehoitoa. Pesäpuun säännöissä todetaan, että Pesäpuu vahvistaa kehittämistyöllään lasten osallisuutta sekä kuulluksi tuleamista. Toiminnalla edistetään myös lasten terveyden, kehityksen ja hyvinvoinnin toteutumista. Heidän visionaan on, että kaikki lastensuojelun lapset ovat turvassa, osallisia, arvokkaita ja rakastettuja. (Pesäpuu ry 2021a.)

Pesäpuu ry:n (2022a) toiminnan keskiössä ovat lastensuojelun asiakkaana olevat lapset ja nuoret. Pesäpuun arvoja ovat lapsilähtöisyys, kumppanuus, elämyksellisyys, rohkeus ja vaikuttavuus. Tavoitteena heillä on nostaa esille lastensuojelunkentän muutostarpeet ja asiakkaiden kokemukset. Pesäpuulla kehittämistyöhön otetaankin mukaan myös asiakkaat, eli lapset, nuoret sekä vanhemmat. Nuorten ja lasten osallistamisella Pesäpuu kehittää uusia toimintamalleja, menetelmiä ja työkaluja. Näiden avulla lastensuojelutyöstä saadaan laadukkaampaa, suunnitelmallista sekä lasta kuuntelevaa.

Pesäpuu tekee myös yhteistyötä alan kehittäjien ja tutkijoiden kanssa sekä kokoaa yhteen myös muualla kehitettyjä menetelmiä. Yhteistyön avulla hyviä käytäntöjä päästään jakamaan ja levittämään, sillä yhteistyössä toimii niin järjestöjä kuin kuntien ja valtion edustajiakin. Keskeistä on myös se, että kehittämistyön tulokset saadaan juurrutettua. Pesäpuun tuotetut menetelmät ja välineet kantavat rekisteröityä nimeä LUPAUS LAPSELLE®. Tämä kertoo lapsille sen, että heidän kokemuksiaan ei sivuuteta. (Pesäpuu ry 2022a.)

Pesäpuu ry:llä on 3,5-vuotinen UP2US - Vertaisuus ja kokemusasiantuntijuus maakunnan voimavarana lastensuojelun sijaishuollossa -hanke. Hanke on osa Arvokas - eriarvoisuuden vähentämisen avustusohjelmaa, jota rahoittaa STEA ja koordinoi Setlementtiliitto. Hankkeen keskiössä ovat lapset ja nuoret, jotka asuvat tai ovat asuneet sijaishuollon piirissä. Hankkeen pää tavoitteena on maakuntien vertais- ja kokemusasiantuntijatoiminnan edistämällä vahvistaa näiden nuorten osallisuutta, turvallisuutta ja hyvinvointia. Tavoitteena on myös, että kokemusasiantuntijuutta hyödynnettäisiin maakunnissa aiempaa enemmän ja monipuolisemmin. Lisäksi sijaishuollossa asuvien ja asuneiden nuorten kohtaamiseen ja tavoittamiseen kehitetään ja levitetään uusia menetelmiä. Hankkeen tavoitteena on myös se, että nuoria autetaan omaan hyvinvointiin vaikuttavien tekijöiden tunnistamisessa sekä edistetään heidän oikeuksiensa toteutumista. Myös nuorten sijaishuoltopaikassa kokemaa osallisuutta pyritään vahvistamaan vertaisarvioinnin avulla. (Pesäpuu ry 2021b.) Opinnäytetyö tukee näitä UP2US-hankkeen tavoitteita.

3 Lastensuojelu

Suomessa lastensuojelua määrittää lastensuojelulaki (2007/417), jonka tarkoituksena on turvata lasten oikeudet turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lastensuojelun lainsäädännön valmisteluista ja yleisestä ohjauksesta vastaa sosiaali- ja terveysministeriö (Sosiaali- ja terveysministeriö 2021). Lapsen vanhemmilla tai muilla huoltajilla on aina ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista, mutta tarvittaessa viranomaisilla on velvollisuus tukea vanhempia tai huoltajia kasvatustehtävässä. Perhe voidaan ohjata lastensuojelun piiriin, mikäli tilanne niin vaatii. Lastensuojelussa erityisen tärkeänä pidetään varhaista tukea ja ehkäisevää lastensuojelua. Ehkäisevä lastensuojelu nimensä mukaan ehkäisee ongelmien syntymistä tai niiden kehittymistä. Neuvolat, päiväkodit, koulut, nuorisotyö sekä sosiaali- ja terveydenhuolto ovat tärkeässä roolissa ehkäisevän lastensuojelun toteuttamisessa. Lastensuojelu voi olla lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua. Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua on muun muassa asiakassuunnitelman tekeminen, avo- huollon tukitoimet, kiireellinen sijoitus, huostaanotto ja sijaishuolto sekä jälkihuolto. (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2021a.)

Lastensuojeluilmoituksen voi tehdä kuka tahansa ja matalalla kynnyksellä, mikäli lapsesta heittää huoli. Myös lapsi itse voi tehdä itsestään lastensuojeluilmoituksen. Suomessa monien tahojen työntekijöillä on velvollisuus lastensuojeluilmoituksen tekemiseen. (THL 2020b.) Lastensuojelulain (2007/417) 25 §:n mukaan lastensuojeluilmoitus tulee tehdä, mikäli työtehtävässä tulee tilanne, joka edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä. Ilmoitusvelvollisia tahoja ovat esimerkiksi sosiaali- ja terveyshuolto, sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tuottajat, poliisitoimi, nuorisotoimi, opetustoimi, Kansaneläkelaitos ja varhaiskasvatus. Ilmoitus tulee tehdä viipymättä ja velvollisuus koskee myös sijaisia. Myöskään vaitiolovelvollisuus

ei ole este ilmoituksen tekemiselle. Tarvittaessa kunnan sosiaalityöntekijältä voi kysyä soittamalla lastensuojeluilmoituksen tekemisestä, mikäli ei ole itse varma asiasta. Ilmoitus tulisi kuitenkin tehdä aina heti huolen herättyä. (THL 2020b.) Lastensuojelulain (2007/417) 25 c §:ssä säädetään, että ennakollinen lastensuojeluilmoitus tulee tehdä ennen lapsen syntymää, mikäli perustellusti voidaan epäillä, että lapsi tarvitsee heti syntymänsä jälkeen lastensuojelun tukitoimia.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tilastoraportin (Forsell ym. 2020, 17) mukaan lastensuojeluilmoitusten määrä on kymmenessä vuodessa kaksinkertaistunut. Vuonna 2020 ilmoituksia tehtiin 162 130 kappaletta, mikä tarkoittaa, että ilmoituksia tehtiin 4 % enemmän kuin vuonna 2019. Lastensuojeluilmoituksia tehtiin yhtä lasta kohden noin 1,9 kappaletta. Lastensuojeluilmoituksen tai yhteydenoton tullessa vireille, tulee heti selvittää, tarvitaanko kiireellisiä toimia. Jos kiireellisiä toimenpiteitä ei tarvita, tehdään palvelutarpeen arvio, jolla lastensuojelun tarve selvitetään. Ennakollisia lastensuojeluilmoituksia tehtiin 2 214 kappaletta vuonna 2020. Eniten lastensuojeluilmoituksia kohdistuu 13 vuotta täyttäneisiin. (Forsell ym. 2021, 20.)

3.1 Avohuolto

Lastensuojelulaissa (2007/417 § 34) on säädetty, että lastensuojelutarpeen toteamisen jälkeen tulee ryhtyä viipymättä avohuollon mukaisiin tukitoimiin. Tästä vastaa sosiaalihuollosta vastaava toimielin. Huostaanottoon ja sijaishuoltoon nähden avohuollon tukitoimet ovat aina ensisijaisia. Avohuollon tukitoimien tulee perustua perheen tarpeisiin ja tukitoimia suunniteltaessa ja toteutettaessa lapsen etu on aina ensisijainen. Avohuollon tukitoimia ovat muun muassa lapsen ja perheen tilanteen selvittämiseen annettu tuki ja lapsen taloudellinen tuki. Tukea voidaan antaa myös koulunkäyntiin, asunnon hankkimiseen, työhön sijoittumiseen, harrastuksiin tai ihmissuhteiden tukemiseen. Avohuollon tukitoimia ovat myös lapsen kuntoutusta tukevat hoito- ja terapiapalvelut, tehostettu perhetyö ja perhekuntoutus. (THL 2021c; THL 2021d.)

Lastensuojelun asiakasperheet ovat oikeutettuja myös sosiaalihuoltolain (1301/2014 § 3) mukaisesti kunnallisiin sosiaalipalveluihin ja tukipalveluihin sekä muihin toimiin. Vuonna 2020 sosiaalihuoltolain mukaista perhetyötä hyödynsi 3,1 % kaikista lapsiperheistä, kun taas lastensuojelun tehostettua perhetyötä hyödynsi 1,6 % (Forsell ym. 2021, 24). Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syitä ja taustoja selvittävän tutkimuksen mukaan perhetyö oli selvästi eniten hyödynnetty avohuollon tukimuoto ja yli puolet sijoitetuista lapsista oli saanut sitä. Vähiten hyödynnettyjä tukimuotoja olivat lasten päihdepalvelut, tukihenkilö- sekä tukiperhepalvelut, vertaisryhmät sekä verkostokokoukset. (Heino, Hyry, Ikäheimo, Kuronen & Rajala 2016, 77.)

Lapsi tai perhe voidaan sijoittaa lastensuojelun avohuollon tukitoimena, mikäli tilanne on kotona vaikea. Kyseessä voi olla esimerkiksi tilanne, jossa vanhempien ja nuorten välit ovat kiristyneet ja yhteiselo on muuttunut mahdottomaksi. Avohuollon sijoitus on vapaaehtoista, lyhytaikaista ja vanhemmilla säilyy päätös vastuu lasta koskevista asioista. (Lastensuojelun keskusliitto 2021.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tilastoraportista (Forsell ym. 2021, 16-18) ilmenee, että vuonna 2020 lastensuojelun avohuollon asiakkaina oli 48 802 lasta ja nuorta. Tämä tarkoittaa 4 % väestön 0-20 vuotiaista. Määrä on laskenut neljä prosenttia vuodesta 2019. Tilastoraportin mukaan avohuollon asiakkaina oli vuonna 2020 eniten 16-17-vuotiaita ja vähiten 0-2-vuotiaita. Maakunnista Etelä-Savossa oli eniten avohuollon asiakkuuksia, eli 5,8 %. Vähiten avohuollon asiakkuuksia oli Etelä-Karjalassa, eli 1,2 %. Koko maassa 0-17-vuotiaista 3,8 % oli avohuollon asiakkaina.

3.2 Sijaishuolto

Tässä opinnäytetyössä haastateltavina ovat nuoret aikuiset, jotka ovat itsenäistyneet lastensuojelun sijaishuollosta. Sijaishuolto tarkoittaa lastensuojelulain (2007/417 § 49) mukaista lapsen kiireellisesti sijoittamista, huostaanottoa tai lastensuojelulain 83 §:ssä säädetyn väliaikaisen määräyksen nojalla sijoittamista ja lapsen hoidon sekä kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Lapsi voidaan sijoittaa asumaan kotinsa ulkopuolelle, mikäli lapsi ei ole turvassa kotonaan tai turvassa itseltään. Lapsen sijoittaminen on tilanteessa aina viimeinen vaihtoehto. (Lastensuojelun keskusliitto 2021.)

Kiireellinen sijoitus tarkoittaa tilannetta, jossa lapsi on välittömässä vaarassa eikä lapsella ole läheisiä, jotka voisivat huolehtia hänestä. Välittömässä vaarassa olevan lapsen kiireellinen sijoitus voidaan tehdä, vaikka vanhemmat olisivat sitä vastaan. Kiireellinen sijoitus on kuitenkin aina väliaikainen. Sijoituksen aikana vanhempien tai huoltajien kanssa ollaan tiiviissä yhteistyössä, vaikkakin työntekijöillä on tuona aikana oikeus päättää lapsen asioista. Kiireellisen sijoituksen aikana perheen tilanne ja avun tarve selvitetään, jotta lapsi voisi palata kotiinsa turvallisesti. Kiireellinen sijoitus päättyy sijoituksen lakkaamispäätökseen tai huostaanottoon. Huostaanotto tulee kyseeseen, mikäli todetaan, että lapsi ei voi enää turvallisesti palata asumaan kotiinsa. (Lastensuojelun keskusliitto 2021.) Lamponen (2016, 139) kuvailee artikkelissaan kiireellistä sijoitusta ”minihuostaanottona”, sillä kiireellisellä sijoituksella ja huostaanotolla on yhtymäkohtia. Yhtenä erona on, että kiireellisessä sijoituksessa arviointi ja päätöksenteko menevät limittäin, mutta huostaanoton prosessissa ne ovat erillisiä. Huostaanoton päätöstä valmistetaan pidemmällä aikavälillä ja kiireellinen sijoitus vastaa nimensä mukaisesti kiireelliseen tarpeeseen, mutta se voi toimia myös varsinaisen huostaanoton valmistelun pohjana. Vuonna 2020 eniten kiireellisesti sijoitettiin 15-16-vuotiaita, ja kaikista kiireellisistä sijoituksista 25 % päättyi lopulta huostaanottoon (Forsell ym. 2021, 7).

Huostaanotto on lapsen kasvun ja kehityksen turvaamisen keinoista viimesijaisin. Vastuu lapsen hoidosta siirtyy huostaanoton myötä viranomaisille. Huostaanotto ja sijaishuolto on mahdollista järjestää ainoastaan tilanteessa, jossa se on lapsen edun mukaista ja jossa avohuollon tukitoimet eivät ole riittäviä tai eivät ole lapsen huolenpidon toteuttamista varten sopivia. Näiden seikkojen lisäksi huostaanoton perusteena on, että lapsen kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti lapsen terveyttä ja kehitystä, tai lapsi itse omalla käytöksellään vaarantaa oman terveyden ja kehityksen. (THL 2020e.) Tilastoraportin (Forsell ym. 2021, 5) mukaan vuonna 2020 kodin ulkopuolelle sijoitetuista huostaanotettuina oli 11 386 lasta, mikä on 208 lasta enemmän kuin vuonna 2019.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tilastoraportissa (Forsell ym. 2020, 1) todetaan, että kiireellisesti sijoitettuja, huostassa olevia tai muuten sijoitettuja lapsia ei ole koskaan aiemmin ollut niin paljon kuin vuonna 2019. Samana vuonna Suomen väestön 0-17-vuotiaista kiireellisesti sijoitettuna oli 4522 lasta eli 0,4 % ja huostassa olevia lapsia oli 11 1781 lasta eli 1,1 %. Suomen väestön 0-20-vuotiaista kodin ulkopuolelle sijoitettuna oli 18 928 lasta eli 1,5 %. Vuoden 2021 tilastoraportin (Forsell ym. 2021, 1) mukaan vuoden 2020 luvut ovat pysyneet vuoden 2019 tasolla. Kodin ulkopuolelle sijoitettuna oli 158 lasta enemmän kuin edellisenä vuonna, eli määrä nousi vain 0,4 %.

3.3 Jälkihuolto

Lastensuojelulain (2007/417) 12. luvussa säädetään jälkihuollosta. Kaikki lapset iästä riippumatta ovat oikeutettuja jälkihuollon palveluihin, mutta suurin osa jälkihuollon asiakkaista on täysi-ikäisiä. Lastensuojelulain 75 § (2007/417) mukaan jälkihuoltoa järjestetään lapselle tai nuorelle sijaishuollon päättymisen jälkeen, eli viimeistään nuoren täytettyä 18 vuotta. Myös avohuollon tukitoimena tehdyn sijoituksen päätyttyä järjestetään jälkihuoltoa, jos sijoitus on kestänyt yli puoli vuotta. Kunta voi järjestää jälkihuoltoa, vaikka edellä mainitut ehdot eivät täytyisikään. Nuorta voidaan siis tukea itsenäistymisessä myös ilman ehdotonta jälkihuoltovelvollisuutta. Jälkihuolto on kokonaisvaltaista tukea, jota nuorelle tai lapselle tarjotaan sijaishuollon tai pitkän avohuollon sijoituksen jälkeen. Jälkihuolto voi siis tukea aikuistuvaa nuorta itsenäisen elämän aloittamisessa, mutta myös lasta, joka kotiutuu sijaishuollosta. Jälkihuolto perustuu nuoren tai lapsen yksilölliseen tarpeeseen ja asiakassuunnitelmaan. Tukea voi saada koulutukseen, toimeentuloon sekä terveydenhuoltoon ja toimintakykyyn liittyviin asioihin. Jälkihuolto kattaa myös lapsen tai nuoren kasvatuksesta vastuussa olevien henkilöiden tukemisen. Tuki voi olla esimerkiksi huoltajille järjestettäviä avohuollon tukitoimia tai taloudellista tukea. (THL 2020f.)

Lastensuojelulain 75 § (2007/417) mukaan jälkihuollon järjestämisen velvollisuus päättyy, kun nuori täyttää 25 vuotta tai viiden vuoden päästä siitä, kun lapsi on viime kerran ollut

lastensuojelun asiakkaana sijoittamisen päätyttyä. Jälkihuollon ikäraja oli aiemmin 21 vuotta, mutta se nostettiin 1.1.2020 alkaen 25 ikävuoteen (Valtioneuvosto 2019).

4 Kokemusasiantuntijuus

Keskeisenä käsitteenä tässä opinnäytetyössä on kokemusasiantuntijuus. Kotimaisten kielten keskuksen Kielitoimiston sanakirjan (2020) määritelmän mukaan kokemusasiantuntijalla tarkoitetaan henkilöitä, jotka toimivat sosiaali- ja terveysalan asiantuntijoiden apuna ja rinnalla. Kokemusasiantuntijoilla on myös omakohtaista kokemusta jostain vammasta, sairaudesta tai vaikeasta elämäntilanteesta. Suomen kielen dosentti Vesa Heikkisen vuonna 2015 tekemän kirjoituksen mukaan (Kotimaisten kielten keskus 2015) kokemusasiantuntija-hakusanaa ei tuolloin vielä ollut kielitoimiston sanakirjassa, koska kyse oli uudehkosta yhdyssanasta.

Kostiainen, Ahonen, Verho, Rissanen ja Rotko (2014, 6) toteavat, että kokemusasiantuntijuus toimii usein yläkäsitteenä kokemusasiantuntijoiden eri rooleille ja työtehtäville. Kokemusasiantuntijan rooli voi vaihdella, riippuen toimintaympäristöstä ja -yhteydestä (Hietala & Rissanen 2015, 15). Kokemusasiantuntija-nimikkeen lisäksi käytössä on kokemuskouluttaja, kokemusasiakas ja kokemustiedottaja. Useiden nimikkeiden lisäksi useat erilaiset tulkinnat aiheuttavat epäselvyyttä. Joidenkin määritelmien mukaan kokemusasiantuntija on kokemusasiantuntijuuskoulutuksen käynyt henkilö, kun taas toisen määritelmän mukaan kokemusasiantuntija voi olla ilman erillistä koulutustakin. Kokemusasiantuntija voi olla myös vertainen, mikäli hän toimii tehtävässään saman kokeneiden kanssa. (Kostiainen ym. 2014, 14.)

Suomessa kokemusasiantuntijatoiminnan juuria voidaan löytää kolmannen sektorin toiminnasta ja vertaistoiminnasta, esimerkiksi AA-liikkeestä (Hietala & Rissanen 2015, 12). Myös Meriluoto toteaa väitöskirjassaan (2018, 17), että kokemusasiantuntija-käsite saapui Suomeen 2000-luvun alussa, jolloin nimikettä käytettiin ensimmäisiä kertoja muun muassa mielenterveysjärjestöjen hankkeissa. Kokemusasiantuntijuuden tunnistamisen myötä aiemmin passiiviset avunsaajat saivat uuden aktiivisemmän roolin yhteiskunnan jäseninä. Meriluotokin tuo esille sen, että asiantuntijuuden käsite on hyvin monitulkintainen. Yleisimmin kokemusasiantuntijalla tarkoitetaan kuitenkin ihmistä, jolla on haasteellisia kokemuksia menneisyydessään ja joka toimii näiden kokemusten pohjalta asiantuntijana esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon organisaatioissa. Kokemusasiantuntija voi kokea voimaantumista, saadessaan arvostusta omille kokemuksilleen ja kokemustiedolleen. (2018, 12, 120).

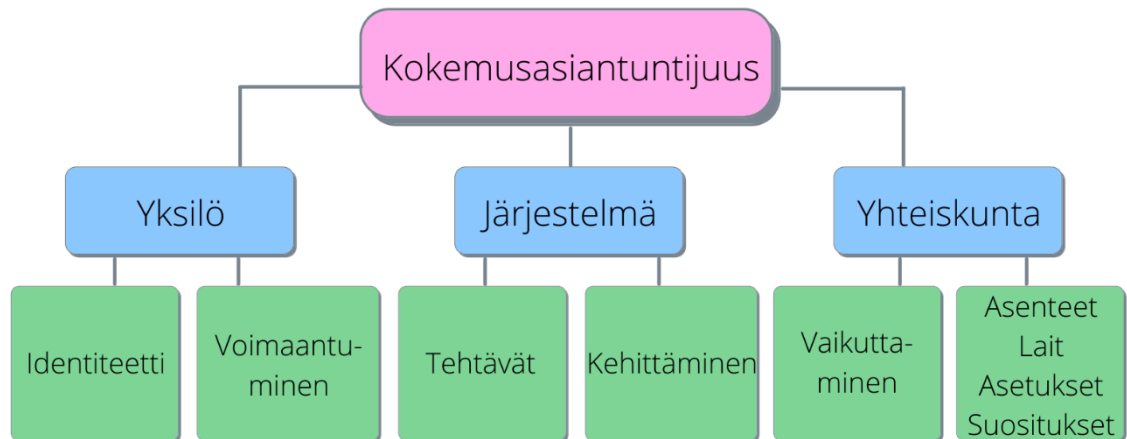
Mikkonen ja Saarinen (2018, 31-32) pohtivat maallikko-, kokemus- ja asiantuntijatiedon näkökulmia. Maallikko kokee tapahtumat ulkopuolisena, kokemusasiantuntija omakohtaisena ja ammattilainen puolestaan oman ammatillisen sekä opitun kokemuksen pohjalta. Kokemustieto on subjektiivista tietoa, sillä ilmiö koetaan sisältä päin. Asiantuntija tarkastelee ilmiötä

objektiivisesti ammatillisesta näkökulmasta. Kokemusasiantuntija voikin auttaa ammattilaisia pääsemään parempiin tuloksiin, mutta myös ammattilaisen näkökulma on monesti välttämätön, jotta kokemusasiantuntijuutta voidaan hyödyntää. Kokemustietoon liittyy myös jakamisen kokemukset sekä usko omien kokemusten merkittävyyteen. Asiantuntijatiedossa puolestaan uskotaan usein vain teoreettisiin selitysmalleihin.

Uusitalon mukaan (2018, 110) kokemusasiantuntijoiden niin sanottu hiljainen tieto voi synnyttää asiantuntija- ja teorian tiedon rinnalle uusia näkökulmia. Kokemusasiantuntijuudella voidaan mahdollisesti myös löytää palveluprosesseista vikoja ja näin ollen palvelujen laatua voidaan parantaa. Hietala ja Rissanen (2015, 11) tuovat myös esille sen, että kokemusasiantuntijatietoa voidaan käyttää apuna palveluiden kehittämisessä, asiakaslähtöisyyden lisäämisessä sekä avun saamiseen liittyvien haasteiden kanssa. Yhden kokemusasiantuntijan ääni ei kuitenkaan vastaa koko viiteryhmää, sillä kyse on omakohtaisista kokemuksista. Siksi onkin tärkeää, että kokemusasiantuntijoiden asiantuntijuutta ja tietoa kootaan ammattilaisten kanssa yhdessä. (Uusitalo 2018, 109.)

Kokemusasiantuntijalle tärkeä taito on kokemusten sanoittaminen ja kuvailu niin, että muut ymmärtävät. Kokemusasiantuntijuuden hyödyntäminen palveluiden kehittämisessä vaatii niin kokemusasiantuntijoilta kuin työntekijöiltäkin dialogisia valmiuksia, kuten avoimuutta, taitoa perustella omia näkemyksiään sekä muuttaa omaa käsitystään. Vaikka taitoja voi opetella ja kehittää, toimitaan kokemusasiantuntijana kuitenkin aina omalla persoonalla. Toiminta on myös vapaaehtoista ja omaehtoista, joten osallistujia on hyvä kannustaa itsensä kuunteleminen ja oman jaksamisen arvioimiseen. (Uusitalo 2018, 109; Hietala & Rissanen 2015, 15.)

Rissanen (2015, 202-203) on jaotellut kokemusasiantuntijuuden eri tasoihin (Kuvio 1). Kokemusasiantuntijatoiminta voidaan jakaa toiminnan kohderyhmän ja suuntautumisen pohjalta ja sitä voidaan tarkastella suuntautumisen, vaikutusten ja tavoitteiden kautta. Kuviossa kokemusasiantuntijuus on jaettu kolmelle eri tasolle, jotka ovat yksilö, järjestelmä ja yhteiskunta. Eri tasoilla kokemusasiantuntijuus ja sen tehtävät, ominaisuudet ja luonne ovat erilaisia. Tasoilla on myös yhteneväisyyksiä ja ne vuorovaikuttavat keskenään.

Kuvio 1: Kokemusasiantuntijuuden tasot Rissasta (2015, 203) mukaillen

Yksilötason kokemusasiantuntijuus on Rissasen (2015, 203-204) mukaan kokemuksellisuutta ja se voidaan nähdä henkilön omasta identiteetistä eroavana sosiaalisena tai yksilöllisenä identiteettinä. Yksilötasolla korostuu henkilön oma muutosprosessi ja uusi identiteetti. Tämä voi toimia voimauttavana toimintana ja kuntoutumisen välineenä. Osallisuus, vertaisuus ja aktiivisuus ovat ominaista kokemusasiantuntijuudelle.

Järjestelmän tasoa tarkastellessa kokemusasiantuntijuus näyttäytyy sosiaali- ja terveydenhoitojärjestelmässä ja kolmannella sektorilla tapahtuvana yksilöiden toimintana. Kokemusasiantuntijuutta hyödyntämällä voidaan kehittää palvelujärjestelmiä ottamalla kokemusasiantuntijat tai palvelujen käyttäjät osallisiksi suunnittelemaan, toteuttamaan ja arvioimaan palveluiden toimintaa. Näin voidaan myös lisätä palveluiden asiakaslähtöisyyttä ja muuttaa työ- ja toimintatapoja. (Rissanen 2015, 203-204.)

Rissasen mukaan (2015, 206) kokemusasiantuntijatoiminta vaikuttaa yksilö- ja järjestelmätason lisäksi myös yhteiskunnallisella tasolla, jolloin toiminnalla voidaan tavoitella kuntoutujien yhteiskunnallisen aseman muuttamista ja yhteiskunnalliseen päätöksentekoon vaikuttamista. Lähtökohdانا toimii se, että ihmisten eriarvoisuutta ja yhteiskunnallisia rakenteita kyseenalaistetaan. Vaikuttamista voi tapahtua poliittisessa järjestelmässä, järjestöissä, mediassa ja tutkimuksiin liittyvässä toiminnassa. Yhteiskunnallisella tasolla kokemusasiantuntijuudella voidaan muuttaa asenteita, ennakkoluuloja, virheellisiä käsityksiä sekä kuntouttaa yksilöitä ja pidentää työuria.

5 Kokemusasiantuntijatoiminta lastensuojelussa

Sosiaali- ja terveysministeriön lastensuojelupalveluiden toteuttamisen, kehittämisen, arvioinnin ja johtamisen tueksi suunnattu Lastensuojelun laatusuositus (2014, 3) sisältää 27 suositusta, jotka on jaettu neljään sisällölliseen alueeseen. Yksi näistä alueista on: ”Osallisuus lastensuojeluasiassa ja kokemusasiantuntijuuden hyödyntäminen palveluita kehitettäessä”. Kivistö-Pyhältö ym. (2017, 230) tuovatkin esille yksilöllisten asiakasprosessien kuulemisen tärkeyden esimerkiksi lastensuojelun palvelujärjestelmää kehitettäessä, koska sen myötä selviytymistarinoiden lisäksi esille tulevat vastoinkäymiset ja rakenteellisetkin esteet. Niiden kuulemisen kautta palvelujärjestelmä voi reflektoida ja korjata omaa toimintaansa. Lastensuojelun kokemusasiantuntijanuoret lisäävät laajasti ymmärrystä lastensuojelusta omien kokemustensa ja näkemystensä kautta (Kaijanen ym. 2022, 38).

Pesäpuu ry:n Muutosvoimaa! -oppaan mukaan (Barkman ym. 2017, 17, 27) lähtökohtana on, että jokainen nuori voi toimia kokemusasiantuntijana. Nuori voidaan nähdä kokemusasiantuntijana siinä vaiheessa, kun hänen kokemuksiaan hyödynnetään isommassa mittakaavassa. Lastensuojelun kokemusasiantuntija voi toimia ammattilaisen rinnalla kehittämistehtävissä, tulkina nuoren ja työntekijän välillä, kehittäjäryhmässä jäsenenä tai vetäjänä, mentorina, koulutustehtävissä, koulutettuna kokemusasiantuntijana vertaisarvioijan tehtävissä tai työntekijänä ammattilaisen rinnalla. Lastensuojelun kokemusasiantuntijuus on avointa ja tasa-arvoista yhteistyötä. Kehittämistyössä nuoret pääsevät myös mukaan tarkastelemaan arvioitavia ja kehitettäviä asioita ja tällä tavalla ammattilaisen rinnalla toimiessaan nuori voi kokea, että on tullut kuulluksi ja että hänen kokemuksensa ovat arvokkaita. Kaijanen ym. (2022, 9) toteavat, että kokemusasiantuntijan iällä tai taustalla ei ole väliä. Oleellista on tarjota kokemusasiantuntijanuorelle mahdollisuus osallistumiseen ja tukea erilaisia tapoja osallistumiselle.

Kaijasen ym. (2022, 44) mukaan lastensuojelun kokemusasiantuntijatoiminta ja sen erilaiset toimintamallit voidaan jakaa kolmeen eri tasoon: Matalan kynnyksen kokemusasiantuntijatoimintaan, aktiiviseen kokemusasiantuntijatoimintaan sekä vaativaan kokemusasiantuntijatoimintaan. Matalan kynnyksen toiminnassa ei välttämättä puhuta kokemusasiantuntijatoiminnasta, sillä siinä kyse on nuorten yksittäisistä osallistumisista lastensuojelun kehittämisen ja vaikuttamistilaisuuksiin. Näitä voivat olla nuorten foorumit, työpajat ja muut lyhyet tai kertaluontoiset prosessit. Aktiivisen kokemusasiantuntijuuden tasolla osallistutaan edelleen yksittäisiin tapahtumiin, mutta sitoutumista tapahtuu myös pidempiaikaisesti. Nuori voi esimerkiksi osallistua aktiivisesti kehittäjäryhmän toimintaan ja Nuorten foorumien ja muiden tapahtumien järjestämiseen sekä vetämiseen. Kehittämisen ja vaikuttamistoimintaan osallistutaan myös oman vertaisyhteisön ulkopuolella. Vaativaan kokemusasiantuntijuuden tasoon sisältyy kaikki edellä mainittu, mutta nuoret voivat lisäksi olla mukana kehittäjäryhmän vetämisessä, osallistua haastaviin työryhmiin, toteuttaa vertaisarviointeja, mentoroida ja olla esillä mediassa.

Kokemusasiantuntijatoiminta on toimintaa, joka tapahtuu suhteissa. Kokemusasiantuntijanuoret saavat onnistumisen kokemuksia, pääsevät osaksi vertaissuhteista rakentuvaa yhteisöä ja toimivat lastensuojelun eteen. Toiminta lisää lastensuojelupalvelujen vaikuttavuutta, sillä se vahvistaa siihen osallistuvien nuorten osallisuutta. (Kaijanen 2022, 38.) Lastensuojelun kokemusasiantuntijana toimiminen on vapaaehtoista ja nuorella on itsellään vapaus valita, osallistuuko hän vai ei, mitä kokemuksiaan hän jakaa ja miten hän juuri omalla kohdallaan tahtoo kokemusasiantuntijuutta toteuttaa. Nuori voi toimia kokemusasiantuntijana halutessaan myös ilman oman henkilöllisyyden tuleamista julkiseksi. (Barkman ym. 2017, 18.)

Pösö pohtii artikkelissaan (2016, 10-11) lastensuojelun huostaanoton eri näkökulmia. Yhtenä näkökulmana hän tuo esille kokemuksellisen näkökulman, johon hänen mukaansa media nykyäänä tukeutuu ja näin ollen näkökulma on yhä useammin esillä. Kokemusasiantuntijatieto korostaa elettyjä ja henkilökohtaisia kokemuksia ja se onkin ollut tiedon näkökulmana voimakkaasti arvostettu. Muita Pösön esille tuomia näkökulmia ovat asiantuntijuusnäkökulma ja palvelujärjestelmään pohjautuva näkökulma. Tarkastelun näkökulma määrittää sen, millaisena huostaanotto näyttäytyy ja eri näkökulmat tuottavat kukin erilaista tietoa, esimerkiksi kokemuksellisen näkökulman syrjäyttäminen voi rajoittaa ja palvelujärjestelmän näkökulmaa. Vastaavasti ihmisten yksittäiset kokemukset eivät voi antaa kattavaa arviota palvelujärjestelmästä, mutta sillä voidaan paikantaa sen kipupisteitä. Barkman ym. (2017, 61) tuovatkin esille sen, että työntekijöiden tulisi kokemusasiantuntijatoiminnassa pyrkiä yhteiseen ymmärtämiseen, ei vain tietämiseen. Työntekijät voivat kokemusasiantuntijoiden avulla saada tietoa, jota he eivät voi lukea kirjoista tai joita he eivät välttämättä itse ole huomanneet. Kokemusasiantuntijoiden avulla työntekijät voivat nähdä asiat asiakkaan näkökulmasta ja saada nykyhetken tietoa lastensuojelusta. Työntekijän tehtävänä on yhdistää ja peilata nuorten kokemuksia omaan ammatilliseen osaamiseen sekä tutkimustietoon, jolloin työntekijällä tulee olla myös kykyä ottaa vastaan nuorten näkökulmat ja heidän jakamansa huonommatkin kokemukset. (Barkman ym. 2017, 18, 31.)

5.1 Vertaisuus

Vertaisuus on Pesäpuu ry:llä lastensuojelun kehittäjäryhmän yksi peruspilareista, koska kehittämissä lähtee liikkeelle jaetuista kokemuksista. Ensin täytyy antaa tilaa omille tarinoille ja kokemuksille sekä muiden kuulemiselle, jotta tilaa mahdollistuu myös kehittämissä. (Barkman ym. 2017, 28.) Myös Ensi- ja turvakotien liiton käsikirjassa (Meriluoto, Marila-Penttilä & Lehtinen 2015, 15-16) painotetaan, että vertaisuus on keskeistä kokemusasiantuntijuuden kehittämissä. Käsikirjassa tuodaan esille myös vertaisuuden merkitystä osana osallisuutta. Kokemus vertaisuudesta toimii vahvistajana myös osallisuuden kokemukselle ja on osallisuuden oleellinen osa.

Mikkonen ja Saarinen (2018, 26) toteavat, että vertaistoiminta, vertaistuki ja vertaisuus ovat usein samassa tarkoituksessa käytettäviä käsitteitä. Vertaistoiminta on laajempi käsite kuin vertaistuki, sillä vertaistoimintaa on kaikki vertaistukea sisältävä toiminta. Vertaistuessa ihmiset toimivat itsensä ja toistensa hyväksi. Vertaisuus-käsite taas viittaa ihmisten väliseen suhteeseen ja sitä esiintyy erilaisissa yhteyksissä ja elämäntilanteissa. Juuri samankaltaiset elämäntilanteet tai kokemukset voivat synnyttää kokemuksen vertaisuudesta. Vertaisuutta voi esiintyä myös opiskelussa, töissä ja harrastuksissa.

Mikkonen ja Saarinen (2018, 26-27) tuovat esille myös sen, että vertaisuus voidaan nähdä myös keskinäisenä asiantuntijuutena, voimavarana, tasa-arvona sekä yhdenvertaisuutena. Vertaistuki voi muodostua vertaisuuteen liittyvän luottamuksen ja vertaisen antaman tuen kautta. Vuorovaikutuksen syntyminen vaatii luottamuksellista ilmapiiriä. Luottamuksen myötä mahdollistuu myös omien tunteiden ja kokemusten ilmaisu ja käsittely. Luottamuksellisuus mahdollistaa myös muiden ihmisten kuulemisen ja heidän kokemuksistaan oppimisen. Yhdessä voidaan löytää myös uusia selviytymiskeinoja. Kivistö-Pyhtilä ym. (2017, 241) toteavat, että vertaisuuden kokemusta työntekijä ja asiakkaan välille voi luoda myös kokemusasiantuntijuus. Tämä voi antaa myös uusia työkaluja asiakkaan kohtaamiseen.

5.2 Osallisuus

Barkman ym. (2017, 15-16) toteavat, että osallisuus ja tasa-arvo voidaan nähdä kokemusasiantuntijuuden perustana. Lastensuojelussa osallisuutta voidaan kuvata sekä tunteena että asenteena. Osallisuuden kokemus edellyttää kuitenkin lastensuojelussa työskentelevältä aikuiselta taitoa kohdata nuori ja työskennellä nuoren kanssa nuorta kunnioittaen. Barkman ym. mukaan on tärkeää, että aikuiset kannustavat nuoria kertomaan kokemuksistaan. Aikuiset voivat myös vaikuttaa siihen, että nuori kokee olevansa turvassa, pääsee kokemaan yhteenkuuluvuuden tunnetta ja toimimaan osana yhteisöä. Yhteenkuuluvuuden tunne on nuorta suojaava tekijä. Oppaassa todetaankin, että huolenpito, välittäminen ja ihmisarvo liittyvät vahvasti osallisuuden tunteeseen. Pesäpuu ry:n (2022, 9) raporttikoosteessa osallisuus nähdään lastensuojelun kokemusasiantuntijuudessa vaikuttamisena ja tunteena. Vaikuttaminen on poliittista osallisuutta, esimerkiksi kehittämis- ja vaikuttamistyötä. Tunne siitä, että on osa ryhmää ja toimii osana ryhmää, on sosiaalista osallisuutta.

Barkman ym. (2017, 17) mukaan nuori voi osallisuuden kokemuksen myötä tulla tietoisemmaksi itsestään ja olla aidommin oma itsensä. Tämä auttaa omien ja muiden tarpeiden tunnistamisessa. Osallisuuden myötä nuori voi myös kokea tullessa kuulluksi, nähdyksi ja ymmärretyksi. Osallisuuden kautta nuori voi ottaa enemmän vastuuta itsestään ja asioistaan, koska nuori pystyy myös vaikuttamaan omiin asioihinsa. Nuori saa myös tietoa lastensuojelusta ja omista oikeuksista, mutta myös velvollisuuksista. Osallisuuden kokemuksen tärkeys

korostuu silloin, kun palvelu vaikuttaa yksilön käsitykseen itsestään tai yksilön identiteettiin (Meriluoto ym. 2015, 17).

Osallisuus on vaikeasti mitattavissa oleva ja vaikeasti kuvailtava abstrakti käsite. Suomen perustuslaissa (1999/731 § 2) säädetään, että yksilöllä on oikeus osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja elinympäristönsä kehittämiseen. Myös lastensuojelulaissa (2007/417 § 4) todetaan yhtenä keskeisenä periaatteena, että lapsen etua arvioitaessa tulee huomioida lapsen mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa omiin asioihin. Lisäksi Suomessa vuonna 1991 voimaan tullut lapsen oikeuksien sopimus sisältää periaatteen, jonka mukaan lapsen näkemyksiä tulee kunnioittaa. Sopimuksen artiklassa 12 tuodaan esille, että lapsille taataan oikeus omien näkemysten ilmaisemiseen lasta koskevista asioista ja heille annetaan myös mahdollisuus tulla kuul- luksi. (Unicef 2021a; Unicef 2021b.)

Ensi- ja turvakotien liiton käsikirjassa (Meriluoto ym. 2015 16) todetaan osallisuuden olevan hyvinvoinnin lähde, sekä kansalais- ja ihmisoikeus. Oppaassa pohditaan osallisuuden käsitettä nimenomaan kokemusasiantuntijuuden näkökulmasta. Käsikirjan mukaan osallisuus on kokemus siitä, että kuuluu johonkin. Osallisuus voidaan nähdä myös oman mielenkiinnon mukaan toimimisena sekä tunteena siitä, että omat ajatukset ja oma toiminta on merkityksellistä. Osallisuuden kokemus on tilannesidonnainen ja aina yksilön oma kokemus, johon vaikuttavat niin ulkoiset tapahtumat kuin yksilön sisäiset asiat. Käsikirjan mukaan osallisuuden kokemus edellyttää mahdollisuutta ja halua liittyä ryhmään tai yhteisöön, kuulluksi tulemista ja omien kokemusten merkityksellisyyttä sekä mahdollisuutta vaikuttaa yhteiseen päätöksentekoon. (Meriluoto ym. 2015, 7-8.)

Meriluodon ym. (2015, 8) mukaan osallistuminen ja osallisuus voidaan nähdä kehänä: Osallistuminen voi luoda kokemuksia osallisuudesta, mutta toisaalta kokemus osallisuudesta voi olla edellytys osallistumiselle. Molemmat ilmiöt tarvitsevat toista toteutuakseen. Mahdollisuuksien luominen ja tarjoaminen on oleellista osallisuuden tukemisessa. Toimimaan velvoittaminen ei tue osallisuutta, koska osallistumisen ei pitäisi olla velvollisuus. Osallistumisenkin ilmeneminen vaihtelee, toiselle se voi olla läsnäoloa ja kuuntelemista ja toisilla osallistuminen näkyy toimintana.

6 Opinnäytetyön toteutus

Tämä opinnäytetyö on laadultaan tutkimuksellinen ja sen toimeksiantajana toimi Pesäpuu ry. Opinnäytetyön suunnittelu alkoi tammikuussa 2021 Pesäpuu ry:ltä saadun dokumenttiedoston myötä. Tiedostosta tuli ilmi, että lastensuojelun kentällä on melko vähän tutkimustietoa kokemusasiantuntijuuteen liittyen, joten tutkitulle tiedolle olisi tarvetta. Työntekijöiden tutkimusaiheluettelossa ensimmäinen kiinnostuksen kohde ja aihe-ehdotus oli: Mitä vertais-

ja/tai kokemusasiantuntijatoiminnassa mukana olevat ovat saaneet toiminnasta? Toimeksiantajan yhteyshenkilön kanssa sovittiin, että tästä aihe-ehdotuksesta lähdetään muotoilemaan opinnäytetyön suunnitelmaa ja tarkempia tutkimuskysymyksiä. Pesäpuu ry myönsi opinnäytetyölle tutkimusluvan kesäkuussa 2021 ja myös saatekirjeet (Liite 1) lähetettiin haastateltaville kesäkuussa 2021. Varsinaiset haastattelut toteutettiin vuoden 2021 marras- ja joulukuussa Microsoft Teams -sovelluksen avulla.

6.1 Tavoite ja tarkoitus

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa Pesäpuu ry:lle uutta tietoa lastensuojelun sijais- huollosta itsenäistyneiden nuorten kokemuksista ja ajatuksista lastensuojelun kokemusasiantuntijana toimimiseen ja kokemusasiantuntijatoiminnan kehittämiseen liittyen. Opinnäytetyön toimeksiantosopimuksessa lukee myös, että opinnäytetyön tuloksia voidaan hyödyntää Pesäpuu ry:ssä tehtävän lastensuojelun kokemusasiantuntijatoiminnan kehittämässä ja myös jalkauttaa niitä esimerkiksi aiheeseen liittyviin kehittämishankkeisiin laajan kumppanuusverkon avulla.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli toteuttaa laadullinen tutkimus, joka toteutettiin puolistrukturoidun teemahaastattelun muodossa Microsoft Teams -sovellusta hyödyntäen. Teemahaastattelulla tavoiteltiin tietoa Pesäpuu ry:n omilta kokemusasiantuntijoilta liittyen heidän subjektiivisiin kokemuksiinsa. Kokemuskäkökulman mukaisessa tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita yksilöllisistä kokemuksista sekä niiden subjektiivisista merkityksistä. Kaikilla on kokemuksia ja tunteita asioista, jotka ovat tosia itselle, vaikka ne eivät olisikaan sitä muille. (Tie-toarkisto 2022).

Tutkimustehtävänä opinnäytetyössä oli selvittää, millaisia kokemuksia ja ajatuksia lastensuojelun sijaishuollosta itsenäistyneillä nuorilla on lastensuojelun kokemusasiantuntijana toimimisesta. Opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat:

- Millaisia kokemuksia sijaishuollosta itsenäistyneillä kokemusasiantuntijanuorilla on kokemusasiantuntijana toimimisesta?
- Millaisia ajatuksia sijaishuollosta itsenäistyneillä kokemusasiantuntijanuorilla on kokemusasiantuntijatoiminnan kehittämiseksi?

6.2 Aineistonkeruumenetelmänä teemahaastattelu

Opinnäytetyön tutkimusote on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Puusa ja Juuti (2020, 11) tuovat esille, että laadullisen tutkimuksella pyritään synnyttämään yksityiskohtaista ja monipuolista tietoa jostakin ilmiöstä. Ominaista laadulliselle tutkimukselle on teorian ja aineiston välillä tapahtuva vuoropuhelu tutkimuksen eri vaiheissa. Teoria kuitenkin pysyy tutkimuksessa vain apuvälineenä, ei lähtökohtana. Laadulliseen tutkimukseen liitetään usein myös

aineistolähtöisyys, jolla tarkoitetaan, että tutkimuksessa hyödynnetään esimerkiksi haastattelujen henkilöiden käyttämiä käsitteitä, sanoja ja lausahduksia.

Kanasen (2017, 32-33) mukaan laadullinen tutkimus on vaihtoehto silloin, kun ilmiötä ei vielä kunnolla tunneta, sillä ilmiöstä voidaan saada tutkimuksen myötä selkeämpi kuva ja syvempi näkemys. Tätä tavoiteltiin myös tässä opinnäytetyössä, sillä lastensuojelun kokemusasiantuntijuuteen liittyen on vain vähän tutkittua tietoa tai teoriaa. Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran mukaan (2009, 161, 164) laadullinen tutkimus pyrkii kuvailemaan todellista elämää ja ajatuksena on, että todellisuus on moninainen. Kvalitatiiviselle tutkimukselle tyypillisiä piirteitä on myös kohdejoukon tarkoituksenmukainen valinta ja tapausten käsittely ainutlaatuisina. Myös aineisto tulkitaan sen mukaisesti. Puusan ja Juutin (2020, 10) mukaan laadullisen tutkimuksen valtavirtaa ovat hermeneuttiset näkemykset. Näkökulmat voivat esitellä tähän mennessä vähän tutkitun kohderyhmän näkökulmia. Kun kyseessä on kuvaileva tutkimus, kysytään *minkälainen* tai *miten* jokin tietty asia on (Hirsjärvi ym. 2009, 129).

Aineistonkeruumenetelmäksi tässä opinnäytetyössä valikoitui puolistrukturoitu teemahaastattelu. Teemahaastattelulla pyritään ymmärtämään ja saamaan käsitystä tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä (Kananen 2017, 91). Hirsjärvi ja Hurme (2010, 35-36) toteavat, että haastattelussa yksi etu suhteessa esimerkiksi lomaketutkimukseen on se, että motivointimahdollisuudet ovat suuremmat. Menetelmänä haastattelu on myös joustavampi ja täsmennyksille on tilaa. Haastattelun etuna on myös se, että tutkimuksen kohteena oleva henkilö nähdään subjektina ja hänelle annetaan mahdollisuus vapaasti tuoda esille itseään koskevia seikkoja. Haastateltava on tilanteessa aktiivinen osapuoli. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu menetelmä, jossa haastattelun aihepiirit ja teema-alueet ovat kaikille haastateltaville samat (Hirsjärvi & Hurme 2010, 48). Teema-alueiksi valikoitui tässä opinnäytetyössä kokemukset, vertaisuus, osallisuus ja kehittämis ehdotukset. Lisäksi haastateltavilta kysyttiin haastattelun alussa taustatietoja, esimerkiksi sitä, miten he ovat päätyneet mukaan kokemusasiantuntijatoimintaan.

Teemahaastattelun saatekirjeet välitettiin haastateltaville kokemusasiantuntijanuorille sovittusti toimeksiantajan taholta kesäkuussa 2021. Haastatteluun osallistui yhteensä viisi Pesäpuu ry:n täysi-ikäistä kokemusasiantuntijanuorta. Alkuperäisen suunnitelman mukaan haastattelujen toteutuksen ajankohta olisi ollut kesän aikana, mutta lopulta haastattelut saatiin toteutettua vuoden 2021 marras- ja joulukuun aikana. Vallitsevasta koronapandemiasta johtuen haastattelut toteutettiin etänä tietokoneella apuna käyttäen. Tietokoneella haastatteluaineiston tallennus onnistui hyvin ilman erillistä äänityslaitetta. Kestoltaan haastattelut olivat vaihdellen noin 30-50minuuttia.

6.3 Aineiston analysointi

Puusan ja Juutin (2020, 143) mukaan aineiston analysoinnilla tavoitellaan tutkimuksen kohteena olevan ilmiön kuvailua, tulkintaa ja ymmärtämistä. Sisällönanalyysi on menetelmä, jota voidaan käyttää laadullisten tutkimusten analysoinnissa. Se voidaan nähdä myös suuntaa antavana teoreettisena kehyksenä. Laadullisen aineiston analysoinnilla pyritään saamaan tutkittavasta ilmiöstä selkeää ja yhtenäistä informaatiota. Tavoitteena on siis järjestää aineisto sisällönanalyysin avulla tiiviiksi ja selkeäksi, kuitenkin sen sisältämää informaatiota unohtamatta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 103, 122.)

Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2009, 222) toteavat, että usein on tarkoituksenmukaista, että laadullinen aineisto litteroidaan. Litteroinnilla tarkoitetaan, että äänitallenne kirjoitetaan tekstimuotoon. Litterointi voidaan tehdä koko aineistoille, tai vain osalle siitä. Tässä opinnäytetyössä äänitallennetta kertyi 3 tuntia ja 36 minuuttia. Haastattelujen valmistuttua niistä syntyneet tallenteet litteroitiin kokonaisuudessaan ja tallennettiin henkilökohtaisessa käytössä olevalle tietokoneelle omana tiedostonaan. Lisäksi litterointitiedosto tallennettiin varmuudeksi myös muistitikulle.

Tuomen ja Sarajärven (2018, 110, 121-122) mukaan sisällönanalyysia voidaan kuvailla nimillä teorialähtöinen, aineistolähtöinen ja teoriaohjaava. Teorialähtöinen sisällönanalyysi pohjautuu esimerkiksi aiempaan teoriaan tai malliin. Teoria tai malli johon analyysi nojaa, kuvailaan tutkimuksessa ja myös käsitteet määritellään niiden mukaan. Voidaan sanoa, että teorialähtöisen analyysin tavoitteena onkin jo tiedetyn tiedon testaaminen, mutta uudessa yhteydessä. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi on puolestaan kolmivaiheinen prosessi. Prosessiin kuuluu redusointi eli pelkistäminen, klusterointi eli ryhmittely sekä abstrahointi eli käsitteellistäminen. Tuomen ja Sarajärven (2018, 108-109) mukaan aineistolähtöisessä analyysissä tutkijan aikaisemmat havainnot, teorialähtöiset ja tiedot tutkittavasta ilmiöstä eivät saisi vaikuttaa analyysiin tai lopputulokseen lainkaan. Aineistolähtöinen tutkimus onkin erittäin vaikea toteuttaa, koska tutkijan havainnot ovat usein teoriapitoisia. Ei oikeastaan ole olemassa täysin objektiivisiä havaintoja, sillä tuloksiin vaikuttavat aina tutkijan käyttämät käsitteet, menetelmä ja tutkimusasetelma. Tutkija ei välttämättä voi tiedostaa, tekeekö hän analyysin täysin aineiston pohjalta vai vaikuttaako tutkijan ennakkoluulot analyysiin.

Teorialähtöisen ja aineistolähtöisen analyysin lisäksi on olemassa teoriaohjaava sisällönanalyysi, jolla voidaan tavoitella aineistolähtöisen analyysin ongelmakohtien ratkaisemista. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä teoria toimii apuna, mutta analyysi ei pohjautu täysin teoriaan. Analyysi ei myöskään testaa teoriaa, vaikka analyysissä tuleekin näkyväksi aikaisempi tieto. Aikaisemman tiedon on tarkoitus vain ohjata ja tukea analyysia. Teoriaohjaava sisällönanalyysi etenee aineistolähtöisen analyysin tyyllillä aineiston ehdoilla, mutta teoreettiset

käsitteet tuodaan teoriaohjaavassa analyysissä ilmiöstä valmiiksi tiedettynä. Aineistolähtöisessä teoreettiset käsitteet luodaan aineistosta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 109, 133.)

Tässä opinnäytetyössä käytettiin teoriaohjaavaa sisällönanalyysia aineistolähtöisen analyysin haasteiden vuoksi. Tämän tutkielman teoreettisen viitekehyksen koettiin toimivan tukena analyysin tekemiselle osana teoriaohjaavaa sisällönanalyysia. Ensimmäisenä vaiheena litte-roitu aineisto redusointiin, eli aineistosta karsittiin epäolennainen pois. Tämä toteutettiin niin, että aineistosta alleviivattiin kohdat, jotka vastasivat tutkimuskysymyksiin. Nämä alkuperäisilmaukset laitettiin taulukkoon allekkain. Listauksen jälkeen alkuperäisilmaukset muutettiin pelkistettyyn muotoon. Redusoinnin eli pelkistämisen jälkeen aineisto klusteroitii eli ryhmiteltiin. Ryhmittelyssä pelkistetyille ilmauksille luotiin alaluokkia ilmaisujen sisällön mukaan.

Alkuperäinen ilmaisu	Pelkistetty ilmaisu	Alaluokka	Yläluokka	Yhdistävä luokka
Ehkä just se et mahdollistetaan aina se osallistuminen ja kaikki on tosi valmiita kuulemaan ja refleктоimaan ja keskustelemaan – –	Osallistuminen mahdollistetaan Reflektionille ja keskustelulle tilaa	Kuulluksi tuleminen Osallistuminen		
No mä koen että mua on kuunneltu tosi hyvin ja silleen että mun niinku kokemuksia ja näkemyksiä on oikeesti arvostettu Ja niistä on niinku esimerkiks kysely lisää että niinku haluttu kuulla enemmän että ei oo niinku et ei oo just kielletty mitään kokemuksia – –	Kuunneltu hyvin Kokemuksia ja näkemyksiä arvostettu Haluttu kuulla enemmän Kokemuksia ei ole kielletty	Arvostus Kuulluksi tuleminen	Osallisuus	Kokemuksia osallisuudesta ja kuulluksi tulemisesta
– – me pystytään niin paljon ja vaikuttamaan siihen ryhmän rakenteeseen, niihin asioihin mitä käsitellään ja mitä tullaan tulevaisuudessa käsittelemään, mitä me syödään ja just ollut se yhteenkuuluvuuden tunne	Ryhmän rakenteeseen pääsee vaikuttamaan Ryhmässä käsiteltäviin asioihin pääsee vaikuttamaan Yhteenkuuluvuuden tunne	Vaikuttaminen		

Kuvio 2: Esimerkki sisällönanalyysista

Tuomen ja Sarajärven mukaan (2018, 133) abstrahoinnin eli käsitteellistämisen kohdalla tulee näkyväksi aineistolähtöisen ja teoriaohjaavan sisällönanalyysin ero. Aineistolähtöisessä teoreettiset käsitteet luotaisiin aineistosta, mutta teoriaohjaavassa käsitteet tuodaan niin sanotusti valmiina. Yläluokkien muodostamisessa hyödynnettiin tämän tutkielman teemahaastattelun teemoja, jotka ovat luotu teoreettiseen viitekehykseen nojaten. Haastattelussa käsitellyjä teemoja olivat taustatiedot, kokemukset, vertaisuus, osallisuus ja kehittämis ehdotukset. Kokemukset-teema oli laaja ja sisälsi itsessään jo useita aihealueita, joten se jaoteltiin omiksi yläluokiksi aineistosta muodostuneiden teemojen mukaan analysoinnin helpottamiseksi ja tutkimustulosten selkeyttämiseksi. Sisällönanalyysistä tehtiin havainnollistava kuvio opinnäytetyön raportointia varten (Kuvio 2).

7 Tutkimustulokset

Tutkimustuloksissa esille tulleet kokemukset jaoteltiin analyysin avulla useamman eri pääteeman alle. Viisi ensimmäistä teemaa olivat: Kokemuksia osallisuudesta ja kuulluksi tulemisesta, kokemuksia vertaisuudesta ja vertaistuesta, kokemuksia uuden oppimisesta ja kokemusasiantuntijatoiminnan antoisuudesta, kokemuksia ohjaajien merkityksestä ja toiminnassa saadusta tuesta sekä kokemuksia kokemusasiantuntijana toimimiseen liittyvistä haasteista. Viisi ensimmäistä teemaa vastaavat tutkimuskysymykseen: Millaisia kokemuksia sijaishuollosta itsenäistyneillä kokemusasiantuntijanuorilla on kokemusasiantuntijana toimimisesta? Viimeinen teema, eli kehittämis ehdotukset kokemusasiantuntijatoiminnalle, vastaa tämän tutkielman toiseen tutkimuskysymykseen: Millaisia ajatuksia sijaishuollosta itsenäistyneillä kokemusasiantuntijanuorilla on kokemusasiantuntijatoiminnan kehittämiseksi?

Haastateltavia oli yhteensä viisi. Kaikki haastateltavat toimivat kokemusasiantuntijoina Pesäpuu ry:llä. Haastattelussa taustatietoina kysyttiin, miten he ovat päätyneet mukaan kokemusasiantuntijatoimintaan, kuinka kauan he ovat olleet toiminnassa mukana ja miten prosessi muutoin heidän kohdallaan eteni. Haastatteluja tehdessä ei koettu relevantiksi kysyä haastateltavilta esimerkiksi heidän ikäänsä tai sukupuolta, sillä tutkielmassa fokus oli nimenomaan haastateltavien kokemusasiantuntijuuteen liittyvien kokemusten tarkastelussa.

Haastateltavien kokemusasiantuntijana toimimisen aika vaihteli kolmesta kuukaudesta kolmeen vuoteen. Keskimäärin haastateltavat olivat olleet mukana kaksi vuotta. Yksi haastateltavista oli toiminut kokemusasiantuntijana yhteensä kuusi vuotta, mutta osan ajasta hän oli ollut toisen järjestön kokemusasiantuntijatoiminnassa.

Haastateltavat olivat päätyneet kokemusasiantuntijatoimintaan hyvin erilaisin tavoin. Yksi haastateltavista päätyi mukaan kokemusasiantuntijatoimintaan läheisensä kautta ja toinen osallistuttuaan Pesäpuun 101 kirjettä -julkaisun tekoon sijaishuollon työntekijän

ehdotuksesta. Kaksi oli saanut kuulla Pesäpuun kokemusasiantuntijatoiminnasta sosiaalityöntekijältä ja sen myötä päätyntä mukaan. Yhdelle tieto kokemusasiantuntijatoiminnasta tuli neuvolan työntekijän kautta. Eräs haastateltavista kuvaili kokemusasiantuntijaksi ryhtymisen prosessia pitkäksi ja sattumanvaraiseksi ja totesi, että markkinoinnissa ja viestinnässä olisi vielä petrattavaa.

Syyt ja ajatukset mukaan lähtemisen takana olivat hyvin yhteneväiset. Haastateltavilla päälimmäinen syy kokemusasiantuntijatoimintaan mukaan lähtemiselle oli kiinnostus lastensuojelun kehittämistä kohtaan.

No silleen kiinnosti mua tosi paljon. Tai että lastensuojelu on mulle niinku tosi tärkeä asia ja sitten mä haluan kehittää sitä tuoda niitä omia tietoja sit kans esille.

Mä ajattelin et on paljon kehitettävää lastensuojelussa ja ylipäänsä se et pääsee niinku jakamaan niitä omii kokemuksia, että mitkä asiat on mennyt hyvin ja mitkä huonosti, että sitten sitä kautta pystyy niinku kehittää eteenpäin lastensuojelua – –

– – sit mä pääsisin jotenkin auttaa siinä kehityksessä, koska tiedän että on paljon kehitettävää siinä lastensuojelussa.

Yksi haastateltavista toi esille myös toiveen oman positiivisen lastensuojelukokemuksen ja näkökulman esille tuomisesta. Eräs haastateltavista kertoi mukaan lähtemisen syyksi myös vertaisuuden kokemukset sekä halun oppia uutta muiden kokemuksista ja lastensuojelusta. Yksi haastateltavista kertoi, että hänen toiveenaan olisi, että hänen tarinansa voisi hyödyttää muita. Haastateltava ajatteli, että nimenomaan kokemusasiantuntijuuden kautta hän voisi hyödyntää omaa kokemustaan lastensuojelusta.

– –jos mun tarinasta on edes yhdelle ihmiselle jollain tavalla hyötyä niin siinä vaiheessa sillä asialla on sit ollu merkitystä oikeasti

7.1 Kokemuksia osallisuudesta ja kuulluksi tulemisesta

Aineiston analysoinnissa kuulluksi tulemisen kokemukset, vaikuttamismahdollisuudet, arvostus ja osallistuminen nähtiin pohjana osallisuuden kokemuksen syntymiselle. Haastattelussa käytiin läpi sitä, miten kokemusasiantuntijat olivat kokeneet ryhmään liittymisen. Kokemusasiantuntijaryhmään liittymisen oli ymmärrettävästi ollut monelle haastateltavalle jännittävä tilanne. Eräs haastateltava kuvaili myös ryhmään liittymisen innostusta, toinen kuvaili ryhmään liittymisen olleen todella helppoa. Haastateltavat kokivat päässeensä nopeasti osallisiksi ryhmään ja sen toimintaan. Osallisuutta ja sen osallisuuden kokemuksen mahdollistumisessa myös ryhmän ilmapiiri on tärkeässä roolissa ja haastattelussa kysyttiinkin, millaiseksi kokemusasiantuntijat kuvailisivat ryhmänsä ilmapiiriä. Ilmapiiriä kuvailtiin todella hyväksi, arvostavaksi, turvalliseksi, rauhalliseksi ja vapautuneeksi. Haastateltavat kokivat myös, että

erilaisille näkemyksille ja mielipiteille on ryhmässä tilaa. Aina ryhmässä keskustelu ei ole vakavaa, vaan myös hauskaa saa ja pitää olla.

Aluks se vähän jännitti mutta nyt siitä on päässyt yli, et nyt pelkkää positiivista.

No ehkä lempeä on ensimmäinen mikä tulee mieleen, et kaikki tulee sinne jotenkin niin hyvällä ja luottavaisella fiiliksellä ja kaikille on suht. itsestään selvää niinku ne ryhmädynamiikat millä siellä pelataan, et kaikkien kokemus on arvokas ja jokainen saa tulla omana itsenään.

– – siel voi ihan niinku huoletta kertoo kaikesta ja vaikka ärsyttäisikin, niin senkin voi sanoo ja voi sanoo jos on eri mieltä, et se ei niinku haittaa.

Haastateltavat kertoivat kokeneensa, että ryhmään voi osallistua omana itsenään ja omalla tavallaan. Yhteiselle keskustelulle koettiin olevan tilaa. Haastateltavilla toivat myös esille, että kokemusasiantuntijaryhmässä ei aina tarvitse olla sanottavaa tai kehittämisehdotusta. Hiljaakin saa olla, eikä siitä tarvitse ottaa paineita. Osallistumistavat koettiin moninaisiksi.

Ehkä just se et mahdollistetaan aina se osallistuminen ja kaikki on tosi valmiita kuulemaan ja reflektoimaan ja keskustelemaan – –

– – ei tarvitse niinku paljon kehitysideoita eikä sun tarvitse itsestään vetää niitä, ei sun tarvii pakottaa ittees vaikka sanoo jotain. Et tietää, että kaikki siellä ymmärtää ja kunnioittaa ja kuuntelee.

Haastattelussa kokemusasiantuntijoilta kysyttiin, miten he ovat kokeneet tullessa kuulluksi ja kohdatuksi kokemusasiantuntijoina. Yksikään haastateltavista ei tuonut esille, että ei olisi tullut kuulluksi. Vastauksista kuvastui, että kuulluksi tuleminen toi haastateltaville myös tunnetta siitä, että heidän kokemuksensa ja heidän toimintansa kokemusasiantuntijoina on tärkeää ja arvokasta. Kuulluksi tulemistä kuvattiin jopa eheyttäväksi. Kuulluksi tulemisen kokemus tuli esille kokemusasiantuntijana ammattilaisia kohdatessa, mutta myös kokemusasiantuntijaryhmän sisäisenä asiana: Ryhmässä toisia nuoria kuunnellaan ja myös ohjaajat kuuntelevat nuoria. Muutamista vastauksista tuli esille, että esimerkiksi tilaisuuksissa kohdatut ammattilaiset ovat saattaneet olla aluksi ennakkoluuloisia, mutta käsitys on muuttunut tapaamisen aikana.

No ehkä just sillee ennakkoluulolla aluks. Sillee et ei odoteta mitään ja vähän jopa pelätään mitä sieltä tulee, mut sit loppujen lopuksi kyl ihan semmoisella arvostuksella ja innostuksella. Et tosi mones tilaisuudessa missä on ollu nii sit on huomannut et se on siinä tilaisuuden aikana muuttunut tosi paljon se käsitys koko kokemusasiantuntijuudesta ja sit moni on niinku halunnut oppia siitä lisää.

Vastauksista tuli esille, että kokemusasiantuntijat kokivat tullessa kuulluksi pääosin todella hyvin, ja että heidän näkemyksiään ja kokemuksiaan on arvostettu. Eräs haastateltavista kertoi, että asioista lisää kyseleminen on vahvistanut hänellä tunnetta siitä, että oikeasti halutaan kuulla ja tietää lisää. Kokemuksia ei myöskään ole kielletty. Kuulluksi tuleminen liittyi

vastauksissa myös siihen, että haastateltavilla oli kokemus siitä, että heillä on mahdollisuus vaikuttaa ryhmän rakenteeseen ja siellä käsiteltäviin asioihin.

Ne kenen kaa me niinku puhutaan niin oikeesti niitä kiinnostaa niinku meidän asiat, että se on tärkeetä hommaa mitä tehdään ja sitten se, että tulee niinku oikeesti kuulluks siinä et jaetaan niitä kokemuksiä.

– – ja sit ehkä se kokemus myös siitä, että meitä halutaan kuulla. Et se on tavallaan eheyttävää.

– – me pystytään niin paljon ja vaikuttamaan siihen ryhmän rakenteeseen, niihin asioihin mitä käsitellään ja mitä tullaan tulevaisuudessa käsittelemään, mitä me syödään ja just ollu se yhteenkuuluvuuden tunne ja ne tietyt struktuurit, jonka sisällä on myös vapautta.

Yksi haastateltavista kokemusasiantuntija kertoi kuulluksi tulemisen olleen hänelle jopa parasta kokemusasiantuntijana toimimisessa:

– – niin se kokemus siitä että ihmiset halua oikeesti kuulla ja arvostaa sitä mitä ne kuulee, niin on ollu varmasti parasta.

7.2 Kokemuksia vertaisuudesta ja vertaistuesta

Aineiston analyysissa omien kokemusten jakaminen, muiden kokemusten kuuleminen sekä vertaistuki yhdistettiin vertaisuuden kokemuksiksi. Lähes kaikki haastateltavat toivat esille, että ovat saaneet kokemusasiantuntijatoiminnasta myös vertaistukea. Muutamakin haastateltava kertoi, että ei ollut ennen kokemusasiantuntijaryhmään liittymistä ajatellutkaan, kuinka iso merkitys vertaisuudella olisi ja kuinka paljon sitä ryhmästä kehittämistyön ohessa tulisi-kaan saamaan. Vertaistuki koettiin todella tärkeänä asiana.

– – kyl se toimii myös semmosena vertaistoimintana, että vertaistukiryhmänäki, tai siis sillä tavalla on puhuttu tosi paljon sitä et se on niinku vertaistukeakin tosi paljon. Koska just se, et vaikka asiat ja tilanteet on ollut kaikilla erilaisia niin kuitenkin se pohja on periaatteessa sama kuitenkin – –

– – semmoista vertaistuen niinku tärkeyttä, et niinku en oo ikinä koskaan ajatellukaan et miten tärkeetä se vertaistuki voi ollakin – –

Mä sanoisin et kokemusasiantuntijana on saanut tosi paljon sellaista niinku vertaistukea – –

Vertaisuuteen liittyen haastateltavat kertoivat, kuinka samankaltaiset kokemukset helpottavat kommunikointia ja lisäävät yhteistä ymmärrystä keskusteltavista asioista. Ryhmässä kaikki ovat saman asian äärellä ja lastensuojeluun liittyvät käsitteet ovat kaikille ryhmäläisille suhteellisen tuttuja. Esille tuotiin myös se, että kokemusasiantuntijaryhmässä lastensuojelusta on opittu paljon lisää. Eräs haastateltavista totesi, että vaikka hänellä on omat kokemuksensa ja muilla on omansa, on niissä kuitenkin paljon samankaltaisuuksia. Tämä on haastateltavan mukaan tehnyt vertaisen kanssa keskustelun helpoksi.

– – kuinka helppoa on kommunikoida vertaisten kanssa, kun ei tarvii ensin se-
littää juurta jaksain omaa elämäntarinaa ja siihen päälle vielä termistöä mitä
käyttää, vaan ne on jollain tapaa kuitenkin kaikille tuttuja tilanteita ja ympä-
ristöjä – –

– – ja sit niinku sitä vertaistukee, et se on tosi hyvä et ymmärtää muita nuorii.
Tai sit ku puhuu niille joistain asioista niin ne ymmärtää heti niinku mistä on
tavallaan kyse, ku on kokenu samoja asioita.

Se on vaikuttanut tosi positiivisesti tai että ne ymmärtää mistä puhutaan, jos
puhutaan niinku lastensuojelusta – –

Haastatteluissa nousi esille myös se, että omien kokemusten jakaminen on mieluisaa ja tär-
keää, ja että ryhmässä kokemusasiantuntijat ja työntekijät ovat kiinnostuneita kuulemaan
muiden kokemuksista. Toinen kokemusasiantuntija voi tietää jostain asiasta enemmän kuin
toinen. Yksi haastateltavista toikin esille, että kokemusasiantuntijuus on auttanut omien ko-
kemusten käsittelyssä ja antanut erilaisia perspektiivejä omille kokemuksille. Kokemusasian-
tuntijat eivät halunneet vain jakaa omaa kokemustaan, vaan myös muiden kokemuksia halut-
tiin ja koetaan tärkeäksi kuulla. Tässä näkyy myös kokemusasiantuntijoiden kokemukset kuul-
luksi tulemisesta. Eräs kokemusasiantuntija kertoi, että muiden elämäntarinoiden kuuleminen
saa pohtimaan myös sitä, mistä kaikesta ihminen voikaan selvitä. Haastateltava toi esille tois-
ten kokemuksiin liittyen myös sen, että toisinaan ryhmässä keskusteltavat asiat ja muiden ko-
kemukset jäävät myös mietityttämään.

– – että mitä ihmiset on joutunu kokemaan, niin sitten niitä saattaa jäädä
miettimään silleen välillä. Et niinku tapahtuu tosi vääriä asioita. Et sit kun niitä
jaetaan niin sit tavallaan silleen pystyy ymmärtämään muita ja muut ymmärtää
sua, nii se on silleen hyvä juttu, mutta saattaa joskus jäädä mietityttää jotkut
asiat.

Yksi kokemusasiantuntija toi esille myös sen, että asioita on haastavaa tarkastella niin mo-
nesta eri näkökulmasta, kun itsellä on oman kokemuksen värittämä näkökulma asioihin. Haas-
tateltava kokemusasiantuntija kertoi kuitenkin myös, että nimenomaan muiden kokemusasi-
antuntijoiden kanssa keskustelu ja muiden tarinoiden kuuleminen auttaa erilaisten näkökul-
mien hahmottamisessa.

Siinä auttaa, et puhuu niiden muiden kokemusasiantuntijoiden kanssa joilla on
just niitä eri kokemuksia ja sit ammattilaisten kaa.

Yksi haastateltavista kokemusasiantuntijoista toi esille myös kokemuksensa siitä, että ei koe
kokemusten olevan samanlaisia, vaan erilaisia. Haastateltava ei kertomansa mukaan kokenut,
että omien kokemusten jakaminen olisi vaikuttanut hänen elämäänsä paljoakaan.

No ehkä ei mitenkään. Tai ainoa vaan, että ite sain tietää mitä niinku muut on
kokenu, mutta ei mitenkään niinku suuresti vaikuttanut muuta kuin tietoisuu-
den määrään.

7.3 Kokemuksia uuden oppimisesta ja kokemusasiantuntijatoiminnan antoisuudesta

Aineiston analysoinnissa uuden oppiminen, ihmissuhteet, erilaiset näkökulmat ja erilaiset tunteet nähtiin osana kokemusasiantuntijana uuden oppimista ja kokemusasiantuntijatoiminnan antoisuutta. Päällimmäisenä haastatteluista nousi esille, että lastensuojelun kokemusasiantuntijana toimiminen ja lastensuojelun kehittämistyö on opettanut lisää erityisesti lastensuojelusta, lastensuojelujärjestelmästä ja siitä, kuinka moninaista lastensuojelu on. Haastateltavien kertoman mukaan uutta oppia lastensuojelusta kertyi esimerkiksi muiden kokemusten kuulemisen myötä. Eräs haastateltavista kertoi, että muiden kokemuksista oli oppinut, kuinka moni asia voi lastensuojelussa olla itsestään selvyys hänelle, mutta jollekin toiselle ei. Esimerkkinä haastateltava antoi itsenäistymisvarat. Yksi haastateltavista kertoi, että on oppinut itselleen täysin uusia asioita kehittämistyön myötä.

Kyllähän se on antanut jo opettanut tosi, tosi paljon. Se on opettanut lisää lastensuojelusta just sit niinku muiden ihmisten kokemukset on opettanut lisää.

Mä oon oppinut paljon asioita niinku sillä tavalla lastensuojelusta, et kaikki asiat ei esimerkiks vaikka oo itsestään selviä, niinku mitkä on mulle ollut itsestään selviä – –

Kokemusasiantuntijat puhuvat osana toimintaa erinäisissä tapahtumissa ammattilaisille, muille nuorille ja opiskelijoille. Kokemusasiantuntijat tuovat myös ryhmässä esille omia näkemyksiään ja mielipiteitään. Ryhmässä toimiminen vaatii myös sosiaalisia taitoja ja tiimityöskentelytaitoja. Muutama haastateltavista toikin esille, että kokemusasiantuntijatoiminta on tuonut varmuutta esiintymiseen ja mielipiteistä keskusteluun.

– – mä oon saanut kanssa lisää sellaista rohkeutta ja niinku sanavalmiutta asioihin, et uskaltaa oikeesti puhuu niistä omista kokemuksista ja muistaki ja niinku haastaa muitten mielipiteitä ja ajatuksia – –

Se on opettanut mulle niinku paljon tiimityöskentelystä ja sitten no, oon oppinu paljon lisää lastensuojelusta.

Haastattelussa kysyttiin kokemusasiantuntijoilta, mitä kokemusasiantuntijana toimiminen ja lastensuojelun kehittämistyö on heille antanut tai opettanut sekä millaisia vaikutuksia näillä asioilla on ollut heidän elämäänsä. Haastateltavien mukaan vaikutukset ovat olleet positiivisia. Useampi haastateltava kertoi saaneensa toiminnasta kavereita ja uusia ihmissuhteita. Myös verkostoja oli syntynyt. Yksi haastateltavista toi esille, että kokemusasiantuntijana toimiminen oli antanut hänelle myös työkokemusta ja tuloja. Toinen haastateltavista kertoi, että kokemusasiantuntijatoiminta on hänelle kuin harrastus. Yksi haastateltavista kuvaili, että kokemusasiantuntijuus on tuonut sisältöä elämälle.

No ainaki kavereita, vertaisia, verkostoja ja ihan myös siis tuloja – –

– – ja sit se totta kai on antanut myös niinku uusia tuttavuuksia elämään just niinku tää meidän ryhmä ja kaikki ihmiset siellä – –

Haastatteluista ilmeni, että kokemusasiantuntijana toimiminen oli suurimmalla osalla haastateltavista vaikuttanut myös tunnekokemuksiin. Kuten jo aiemmin tuotiin esille, haastateltavat kuvailivat, että kokemusasiantuntijuuden myötä he ovat saaneet lisää rohkeutta ja itsevarmuutta. Toinen kuvaili kokemusasiantuntijana toimimisen kerryttäneen myös lempeyttä ja armollisuutta itseään kohtaan. Yksi haastateltavista kokemusasiantuntijoista toi esille myös sen, että häpeää ei ole tarvinnut vertaispiireissä kokea. Uusien ja erilaisista lähtökodista tulevien ihmisten kohtaaminen on hälventänyt myös ennakkoluuloja. Eräs haastateltavista kuvaili kehittämistyön vaikutuksia voimaannuttaviksi.

Kyl se on silleen varmasti ollu semmonen voimaannuttava. Tai silleen että pystyy niinku puhumaan enemmän, jakamaan niitä asioita ja kertomaan niinku miltä itestä tuntuu ja tää et pystyy esiintymään – –

Rohkeutta on kertynyt ja ehkä semmosta häpeää rapissut pois ja niiku just semmosta toimijuutta yhteiskunnassa lisänny, et mul on oikeesti niinku voima vaikuttaa ja mun ajatukset on tärkeitä.

– – ei oikeastaan oo enää ennakkoluuloja ihmisistä, et silleen tutustuu ihmisiin ja kattoo millasia ne on – –

7.4 Kokemuksia ohjaajien merkityksestä ja toiminnassa saadusta tuesta

Aineiston analysoinnissa saatu tuki ja ohjaajien merkitys yhdistettiin yhdeksi kokonaisuudeksi. Haastattelussa kysyttiin, millaista tukea kokemusasiantuntijanuoret ovat saaneet kokemusasiantuntijana toimimiseen ja miten heidät on kohdattu ja miten heitä on kohdeltu. Vastauksissa korostui erityisesti ohjaajilta saatu tuki ja ohjaajien merkitys. Haastateltavat kokivat saaneensa tukea niin kokemusasiantuntijaryhmässä kuin myös tapahtumissa, joihin kokemusasiantuntijat osallistuvat. Yksi haastateltavista kertoi kokevansa tueksi sen, että ohjaajat varmistavat turvallisen ilmapiirin ja painottavat, että jokainen saa osallistua miten haluaa. Haastateltava koki tueksi myös sen, että pelisääntöjen toteutumisesta pidetään huolta.

Nää pelisäännöt meillä tosiaan on tosi semmoset niinku tarkat ja tiukat, mutta siis silleen hyvällä tavalla tiukat, et kaikilla on oikeasti mukavaa olla ja mukava tehdä tätä ja just se että kenenkään ei niinku tarvii murehtien mennä kotiin.

– – vetäjät yleensäkin niinku tosiaan varmistaa sen hyvän mielen ja sen turvallisen olon.

– – myös se luottamus siihen, et jos menee yli tai tunteisiin tai joku asia puhuttaakin enemmän kuin mitä on aikaa, et – – ja – – on siellä myös rajaamassa sitä keskustelua ja antaa puheenvuoroja sellasille, jolla ei välttämättä vielä ole niin kovaa omaa ääntä.

Haastateltavat toivat ohjaajat vastauksissaan esille empaattisina, kannustavina ja ymmärtäväisinä henkilöinä, joihin voi luottaa kokemusasiantuntijatoimintaan liittyvissä asioissa, mutta myös ryhmän ulkopuolella tapahtuvissa asioissa. Kuuntelemista ja kuulluksi tulemistä tuotiin esille myös saatuun tukeen liittyen, kuten myös aiemmin osallisuuden kokemuksen osana.

Useampi kokemusasiantuntija toi esille, että ohjaajat pitävät huolta kokemusasiantuntijoiden jaksamisesta ja hyvinvoinnista esimerkiksi kyselemällä kuulumisista, voimavaroista ja kiinnostuksesta. Haastateltavien vastauksista nousi esille, että ryhmässä pyritään myös siihen, että kokemusasiantuntijatoiminta ei menisi muun elämän, esimerkiksi koulun ja opiskelun edelle.

– – kyselee, että miten menee ja miten menee sivarissa et on kiinnostunu myös niistä ulkopuolisista asioista.

No hyvin, aika suojelevasti kanssa. Et meillä on vähän semmonen, että jos koulu ei suju niin sit ei kyllä välttämättä niinku uusia hommiakaan tipu.

– – tosi överi juttujakin missä kaikki on valmiita jeesaamaan, tyyliin tulemaan mukaan jonnekin tapaamisiin jos jännittää, ja siis ihan työn ulkopuolisiin asioihin ja soittelemaan jonnekin tahoille ja kaikennäköstä.

– – ku tulee työtarjouksia nii kysytään aina, et onks tää semmonen mitä sä jaksat tehdä ja mihin sulla on voimavaroja.

Vaikka haastateltavat kertoivat enimmäkseen ohjaajilta saadusta tuesta, vastauksissa tuli esille myös muilta kokemusasiantuntijoilta saatu tuki ja kannustus. Yksi haastateltava kertoi, että on saanut tukea ja vinkkejä myös siihen, miten erilaisissa tilanteissa pitää toimia ja millä tavoin voi työstää asioita. Eräs kokemusasiantuntija kertoi kokeneensa tueksi myös positiivisen palautteen ja näkökulmien antamisen. Useampi haastateltava kertoi, että ohjaajat painottavat, että kaikesta ei tarvitse puhua, jos ei halua. Myöskään mihinkään kysymyksiin ei ole pakko vastata. Haastatteluissa tuotiin esille myös tapahtumissa ja tapahtumien jälkeen saatu tuki sekä kannustaminen. Yksi haastateltava kuvaili, että ohjaajilla on kaikki mahdolliset varotoimet ja erilaisia tukimalleja tilanteisiin. Haastateltava mainitsi, että esimerkiksi lapsen voi tarvittaessa ottaa mukaan, eli pois ei tarvitse jäädä jos ei saisikaan lastenhoitajaa. Ohjaajat tukevat kokemusasiantuntijoita myös pitämällä kokemusasiantuntijoiden puolia.

– – sit myös niinku antanu tosi paljon positiivista palautetta sekä näkökulmaa silloin kun sitä on pyytänyt – –

– – on aina pystyny niille sitten puhuu jos tulee niinku jotain tai justiin jos jää mieleen. Ne on semmoisia, et niinku tukee tosi paljon esimerkiksi nuorempia silleen, että niitä niille sanotaan ettei tarvii niinku heti jakaa kaikkea omasta elämästään

– – just et jos on käyty just vaikka puhumassa jossain niin sitä ennen aina – – laittaa yleensä viestiä et haluatko sä käydä tätä jotenkin läpi etukäteen, jutellaanko tästä asiasta ja näin ja sitten jälkikäteen aina varmistaa sen, et tuliko millanen fiilis.

Kokemusasiantuntijoilta kysyttiin myös, onko heidän saamansa tuki ollut heidän mielestään riittävää. Suurin osa vastasi, että on. Vain yksi haastateltavista kertoi, että ei osaa kertoa millaista tukea on saanut, koska ei ole tukea ainakaan vielä tarvinnut. Haastateltava kuitenkin kysyttäessä tarkensi, että tukea varmasti saisi, jos hän sitä tulisi tarvitsemaan.

Joo, ei oo mitään sellaista et olis kaivannut enemmän.

Joo, kyllä mä koen et se on ollu riittävää, et ei mulle silleen kovin usein niinku jää pyörii ne asiat mielessä tai silleen että sitten siitä voi silleen keskustella justiin jos jää jotain.

7.5 Kokemuksia kokemusasiantuntijana toimimiseen liittyvistä haasteista

Haastateltavana olleilta kokemusasiantuntijoilta kysyttiin, mikä kokemusasiantuntijana toimimisessa on ollut haastavinta tai vaikeinta. Haasteelliseksi koetut asiat tai tilanteet päätettiin analyysivaiheessa käsitellä omana kokonaisuutenaan. Kokemusasiantuntijat kertoivat kukin hyvin erilaisista haasteista. Haasteellisena oli koettu esimerkiksi oma rooli kokemusasiantuntijana, erilaiset näkökulmat, jotkin ammattilaisten kohtaamistilanteet ja oman tarinan herättämät tunteet muissa.

Kokemusasiantuntijat voivat joutua keskustelemaan vaikeistakin asioista, sillä onhan kyse lastensuojelusta. Yksi haastateltava kertoi lastensuojelun kehittämistyön olleen hänelle mielenkiintoista ja tärkeää, mutta myös vaikeaa. Haastateltava tarkensi vaikeutta sillä, että lastensuojeluun liittyy usein vaikeitakin asioita. Toinen haastateltava toi esille sen, että joskus asiat saattavat jäädä mietityttämään. Kuten aiemmin todettu, tällaisiin tilanteisiin on kokemusasiantuntijoille tukea tarjolla.

– – lastensuojeluun nyt liittyy syitä, miks lasta pitää suojella. Voi olla vaikka väkivalta perheessä tai jotain muuta, mutta sitten niistäkin niinku pitää puhua.

Kuten aiemmin mainittu, yksi haastateltava kokemusasiantuntija kertoi, että haastavinta kokemusasiantuntijana on tarkastella asioita monesta eri näkökulmasta, koska itsellä on vain yksi oma kokemus. Toinen kokemusasiantuntija toi esille hieman samankaltaista ajatusta. Haastateltava kertoi, että on vaikeaa vastata kysymyksiin tai kertoa kehittämisideoita aiheista, joista ei itsellään ole kokemusta. Esimerkkinä haastateltava toi esille väkivaltatilanteet ja sijaishuollosta karkaamiset.

– – mä sanoisin että on ehkä haastavinta niinku tarkastella asioita tosi monesta eri näkökulmasta kun itellä on niinku se tietty näkökulma sen sun oman kokemuksen perusteella.

Harvoin kokemusasiantuntijoiden kokemuksissa on kyse vain heistä itsestään. Yksi haastatelluista toikin esille tämän aiheuttaneen hänelle haastetta. Haastateltava kertoi, että jos hän kertoo asioista omalla nimellään, ei periaatteessa olisi vaikeaa selvittää hänen läheistensä tietoja. Tässä kohtaa haastateltava painotti sitä, että on tärkeää, että kokemusasiantuntijat saisivat aina tietää mitä ja miksi tehdään, mihin tiedot menevät ja millä ehdoin. Tärkeää on tietää, onko kyseessä anonyymi asia ja laitetaanko se esimerkiksi jonnekin mediaan ja kuinka pitkäksi aikaa. Haastateltava toi esille pohtineensa, että mitä hänellä on oikeutta kertoa ja mitä ei.

– – asia minkä kanssa on vähän silleen struglannu, et mitä niinku voi sanoo, mikä on mun kokemus ja mikä sitten on semmosta – – kokemusta mihin mulla ei oo oikeutta jakaa ja mikä on meidän yhteistä.

Yksi haastateltavista kertoi, että haastavinta on välillä rohkeuden löytäminen tilanteissa, joissa täytyy sanoa oikeasti vastaan, eikä ole isompien asiantuntijoiden tai päättäjien näkökulmaa tukena. Haastateltava kuvaili, että tilanteet voivat myös olla todella rikkovia. Vaikuttavana tekijänä haastateltava toi esille sen, että työtä tehdään omasta elämästä ja kokemuksesta käsin, eikä vain akateemisuudesta. Kysyttäessä, mitä haastateltava tarkoitti rikkovuu-
della, hän kuvaili asiaa näin:

– – semmosta et käytetään just tosi leimaavaa kieltä tai pelkistetään nuoria. Oon esimerkiksi kuullu, et ylilääkärit puhuu nuorista asiakkaistaan haastekasoina ja muutenkin siis rasitteina ja taakkoina, niin jotenkin semmonen typistyttyminen tai jos tunnistaa itensä siitä ryhmästä, niin ei se palvele millään tavalla hyvinvointia ja semmosta itseluottamusta siihen omaan työhön. Koska jos sä tuut semmosesta asetelmasta, että nää näkee mut haastekasana, niin siin on aika vaikee sit niinku löytää se rohkeus ja tuntee itsensä arvokkaaks siinä seurassa.

Sama haastateltava toi esille pohtineensa erityisesti kokemusasiantuntijatoimintaan mukaan lähtiessään omaa rooliaan kokemusasiantuntijana.

– – et tuunks mä nyt niinku tästä aikuisen näkökulmasta, joka tietää jo yhteiskunnan rakenteista jonkin verran – – opiskelee korkeakoulussa ja näin muuten, vai tuunks mä sit siitä niinku nuoren asemasta, joka on tosi haavoittuvainen ja edelleen siel lastensuojelulaitoksessa ja kaikkea et, ei ollut niinku ihan varma et mitä multa odotetaan.

Yksi haastateltavista kokemusasiantuntijoista toi esille, että on kokenut haasteellisena oman kokemuksen herättämät tunteet muissa ihmisissä. Haastateltava kuvaili, että ihmisten liikutumista on hankala käsitellä, koska ei tiedä miten reagoisi siihen. Haastateltava kertoi, eräässä tapahtumassa yksi kuulijoista oli silminnähdän liikkunut ja vaikuttanut lähes järkyt-
tyneeltä. Tilanne oli ollut kokemusasiantuntijalle vaikea ja hämmentävä. Sama haastateltava kokemusasiantuntija kertoi, että myös positiivisenkin palautteen ja kannustamisen vastaanot-
taminen ovat tilanteita, joissa hän ei tiedä miten hänen tulisi reagoida.

– – mun on kauheen hankala niinku käsitellä sitä liikkuttumista, koska sit mä en yhtään tiedä miten mä niinku reagoin siihen silleen oikein, koska tää asia ei myöskään tavallaan enää aiheuta mulle millään tavalla semmoisia tunteita tai siis koska niistä asioista niin pitkä aika – –

– – ihmiset tulee silleen että hei oli kiva tarina ja näin, tai oot sä tosi rohkea kun sä puhut tästä ja niinku tämmöistä. Niin joo, tosi kiva kun ihmiset tsemp-
paa, mut just se että mä en osaa reagoida niihin, mä en tiedä mitä mun pitäisi sanoa kun mä osaa sanoa oikein muuta kuin että kiitos – –

Haastattelussa kysyttiin, miten kokemusasiantuntijat ovat kokeneet, että kokemusasiantuntijatehtävissä kohdatut työntekijät ovat heitä kohdelleet. Eräs haastateltavista kertoi, että

toisinaan esiintyy päähän taputtelua ja joskus he saavat sääliviltäkin tuntuja kommentteja. Haastateltava toi esille, että on ollut myös yksittäistapauksia, joissa hän on kohdannut mies-selittämistä, eli jotkut miehet ovat kertoneet tietävänsä jostain asiasta enemmän ja paremmin, kuin hän. Haastateltava kertoi, että kaikki eivät välttämättä ole kokeneet, että hänellä voisi kokemusasiantuntijana olla tarpeeksi tietopohjaa realististen näkökulmien tai kehittämisehdotusten esittämiseksi. Haastateltava kertoi, että myös työtehtävissä yksin oleminen haastaa työskentelyä.

– – ehkä se on semmoinen niin heille liikaa ottaa vastaan että heidän täytyisi sen takia että kokemusasiantuntija täältä omasta kodistaan sanoo niin muuttaa heidän koko ajatusmaailmaansa ja työtapaa.

– – se on kanssa vähän semmoinen joka tietysti haastaa sitä työskentelyä, et on niinku minä vastaan muut

– – eli mä kerron jonkun asian ja sitten että mies kertoo sen ja ottaa sen omakseen tai luulee tietäväsi siitä enemmän, ja tää on äärimmäisen raivostuttavaa esimerkiksi silloin jos mä kerron mun omasta kokemuksesta, koska minä hän sen tiedän, että olen sen asiantuntija ja sitten joku selittää sen mulle takasin. Niinku kiitos, mutta tiedän kyllä.

7.6 Kehittämisehdotukset kokemusasiantuntijatoiminnalle

Kehittämisehdotukset käsiteltiin muusta aineistosta erillisenä. Kehittämisehdotukset-osio vastaa tämän opinnäytetyön toiseen tutkimuskysymykseen, eli siihen, millaisia ajatuksia sijais-huollosta itsenäistyneillä kokemusasiantuntijanuurilla on kokemusasiantuntijatoiminnan kehittämiseksi. Haastattelussa kysyttiin kehitysideoita- ja ajatuksia kokemusasiantuntijoiden ryhmätoimintaan, kokemusasiantuntijoiden saamaan tukeen sekä kokemusasiantuntijoiden kanssa työskentelevien ammattilaisten toimintaan liittyen.

Ryhmätoimintaan liittyen kehittämisehdotuksia tuli liittyen tapaamisten tiheyteen. Kahden viikon välein olevien tapaamisten sijaan kaksi haastateltavista toivoi, että tapaamisia voisi olla myös kerran viikossa. Yksi haastateltavista kuvaili kehittäjäryhmää ideaaliksi ja totesi, että hänellä ei sen vuoksi ole kehittämisehdotuksia. Haastateltava kuvaili kuitenkin asioita, joita hän heidän ryhmästään veisi myös muihin kehittäjäryhmiin. Näitä ovat sopiva budjetti ja osallistumisen mahdollistaminen nuorille sopivilla kellonajoilla. Myös ryhmässä tarjottavan ruuan hän koki tärkeäksi osaksi ryhmää, koska se vaikuttaa keskittymiseen ja jaksamiseen.

Ehkä tiheät tapaamiset ois jees, meillä on kerran kahdessa viikossa ja välillä sekin tuntuu liian pitkältä. Ehkä sen takia että meillä on niin hitosti hommaa.

No jos mä mietin meidän omaa ryhmää, niin ehkä sitä voisi kehittää sillä et jos me nähtäis niinku useammin. Ehkä se voisi olla sitten kerran viikkoon.

Yksi haastateltavista toi esille kehittämisajatuksen liittyen kokemusasiantuntijoiden ikään. Haastateltava pohti, voisiko kehittämistoimintaa ja -ryhmiä olla aiempaa enemmän myös lapsille. Suoraan Pesäpuun ryhmätoimintaan liittyen haastateltavalla ei ollut ajatuksia.

– – lasten kehittämistoimintaa vois myös olla enemmänkin. Tai sille tieteenki niinku ikätason mukasta, et semmosta et voidaan vaikka piirtää mitä kehitettävää on tai kirjottaa, et mitkä on ollu mukavia aikuisia tai justiin tommosta lasten näkökulmasta myös ehkä. Niin että nekin otettais mukaan vähän enemmän.

Eräs haastateltavista toi esille toiveen siitä, että kokemusasiantuntijanuorilta kysyttäisiin aiempaa enemmän yksilöllisesti toiveita ryhmätoimintaan ja tilaisuuksiin osallistumiseen liittyen, jotta ei tulisi päällekkäisyyksiä ja osallistuminen mahdollistuisi entistä helpommin. Haastateltava kertoi, että heiltä kysytään nytkin paljon toiveita ja ajatuksia, mutta haastateltava toivoi vielä yksilöllisempää aikataulujen ja elämäntilanteiden huomioimista sekä toiminnan kohdentamista. Haastateltava toi esille myös sen, että kahden kesken ohjaajan kanssa on helpompaa puhua asioista ja toiveista.

Toivoisin et kyseltäisiin välillä silleen yksilöllisesti et silleen ihan kahden kesken et mikä fiilis ja minkälaisia juttuja haluaisit tehdä.

– – vois ihan vaikka siinä tapaamisessa vetästä vaikka kahden kesken jutulle, että miten menee ja mikä fiilis. – – periaatteessa siinäkin kun ihmisiä valuu pikkuhiljaa sinne tapaamiseen, niin voihan vaikka just siinäkin kysellä ihmisiltä silleen et kun ne tulee, nii vaikka siinä hetkeks jutella kahdestaan ennen kuin sitten aloitetaan tapaaminen.

Kokemusasiantuntijoiden saamaan tukeen liittyen kehittämis ehdotuksia tuli muutama. Kolme haastateltavaa kokemusasiantuntijaa totesi, että ei tule mitään mieleen. Yksi toi esille tapaamisen tarkemman suunnittelun. Esimerkkinä haastateltava esitti, että tapahtumiin tuleville ihmisille voisi etukäteen kertoa puhumaan tulevien kokemusasiantuntijoiden taustoista yleisesti, jotta vastaanottaminen olisi parempaa ja ennakkoluulottomampaa. Haastateltava kuvaili tämän vaikuttavan muun muassa turvallisuuden tunteeseen. Haastateltava kuitenkin kertoi, että yleensä kokemusasiantuntijanuoret on kohdattu tilaisuuksissa hyvin.

– – niille ketkä tulee sinne paikan päälle nii vois ehkä kertoo mitä me ollaan niinku koettu silleen yleisellä tasolla, tai että ne suhtautuis ehkä niinku ennakkoluulottomasti ja ottais hyvin vastaan – – kun ne suhtautuu meihin paremmin niin meille tuleen ns. turvallisempi olo siitä.

Toinen haastateltavista toi esille tukeen liittyen työparityöskentelyn. Haastateltava kertoi, että on yksin työskennellessä pohtinut työparin tuen merkitystä. Työpari voisi haastateltavan mukaan toimia reflektointikaverina, tukena ja pitää kokemusasiantuntijan kantaa. Työpari voisi vahvistaa kuulijoille sitä, että kyseessä ei ole vain yhden henkilön mielipide asiaan. Haastateltava kertoi, että on nostanut asiaa esille. Työparjouksia on kuitenkin tullut niin paljon, että työparia ei aina ole mahdollista saada lyhyellä varoitusajalla. Haastateltavan

mukaan intensiivisemmissä tilanteissa, kuten vertaisarvioinneissa, on aina työpari mukana ihan turvallisuusyistäkin.

– – pitäis saada niille myös perille se, et täs on kyse niinku isommasta kuvasta kun vaan mun päiväkirjarustauksista.

– – niitä pitäis sopii hyvin ennakkoon, koska me ollaan kaikki ihan tosi ylityöllistettyjä kun tätä arvo on nyt ruvettu tajuamaan, niin niitä pyyntöjä tulee joka tuutista ja sit kun tää on myös kutsumusammatti niin me ei hirveän usein myöskään sanota ei.

Ammattilaisten toiminnan kehittämiseen liittyen kahdella haastateltavalla ei tullut ajatuksia tai ideoita. Yksi haastateltava pohti, että ammattilaisten pitäisi paremmin päästä ulos omasta roolista ja pyrkiä näkemään myös ammatillisen näkökulman ulkopuolelle. Haastateltava painotti myös ammatillisille järjestettäviä koulutuksia, joissa myös kokemusasiantuntijoita on mukana. Toinen haastateltava painotti, kuinka tärkeää ammattilaisten olisi tietää nuorten asioista ja taustoista. Haastateltava ehdotti, että lasten ja nuorten kanssa tulisi aiempaa enemmän käydä asioita tarkasti läpi ennen tapahtumia. Tilanteissa tulisi varmistaa, että lapsi tai nuori on valmis keskustelemaan omista asioistaan ja taustoistaan, ikätaso huomioiden. Haastateltava kertoi, että jossain määrin tällaista toimintaa on nyt jo olemassa, mutta voisi hänen kokemuksen perusteella olla vielä enemmän.

– – vois enemmän suojella tai sillee et niiku määrittelis mihin voidaan ottaa nuorempia ja mihin ei, et jos on just tosi paljon ihmisiä, et ei niinku heti menis kertoo koko historiaansa tai sillee. Ku sitä ei välttis itekää tajuu, et onks niinku valmis jakaa niitä asioita.

– – käytäs niiku läpi enemmän et mistä pystyy keskustelea ja mitä ei oo käsitelly tarpeeks niitä asioita et pystyis niistä keskustelea.

Yksi haastateltavista totesi, että Pesäpuun työntekijöistä ei tule mieleen pienintäkään kehittämisajatusta. Muille ammatillisille kehittämisajatukseksi haastateltava toi esiin asennemuutoksen. Haastateltava ehdotti, että olisi hyvä jos kokemusasiantuntijan tapaamiseen tilannut tutustuisi hieman kokemusasiantuntijaan ennen tapaamista esimerkiksi sähköpostitse. Haastateltava totesi, että tapaamisessa voi olla joku joka on ensimmäistä kertaa ikinä kokemusasiantuntijan töissä tai joku joka on tehnyt samaa jo kymmenen vuoden ajan, ja tämä olisi hyvä myös ammatillaisen tietää jo ennen tapaamista. Haastateltava painotti myös vielä kokemusasiantuntijoiden kohtelua ja heidän oikeuksiaan.

– – et siin on tosi paljon eroja minkälaisia työntekijöitä meillä on kokemusasiantuntijoissa, mut siinä ei oo mitään eroa miten meitä kohdellaan tai minkälaista työtä meille annetaan.

– – että ei niinku haeta dramaattisia stooreja tai myöskään hirveästi sit just rajata sitä, että mitä saa sanoa ja mitä ei, tai vaadita tietynlaista kieltä ja tulis aina niinku just antaa kunnollinen korvaus siitä työstä mitä me tehdään.

8 Opinnäytetyön eettisyyden tarkastelu

Opinnäytetyön prosessiin kuului jo alkuvaiheessa toimeksiantosopimuksen hyväksyntä ja allekirjoitus. Toimeksiantosopimuksen mukaisesti opinnäytetyön toteutuksessa sitouduttiin noudattamaan tutkimuseettisiä periaatteita sekä Laurean tutkimuseettisiä ohjeita. Opinnäytetyön suunnitelman hyväksynnän jälkeen Pesäpuu ry:lle lähetettiin heidän oma tutkimuslupahakemuksensa. Opinnäytetyölle myönnettiin tutkimuslupa 4.6.2021.

Tutkimusta tehdessä tulee huomioida monia eettisiä kysymyksiä ja noudattaa hyviä tieteellisiä käytäntöjä (Hirsjärvi ym. 2009, 23). Lastensuojelun asiakkaana olevien ja olleiden nuorten kohdalla on tutkimuseettisesti tärkeää tarkastella, miten vaikeita tai raskaita asioita voi tutkimuksessa käsitellä (Kaijanen ym. 2022, 65). Tutkimuseettinen neuvottelulautakunta (2009, 6) on laatinut ihmistieteisiin luettavien tutkimusalojen eettiset periaatteet, jotka koostuvat kolmesta osa-alueesta: Tutkittavan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, vahingoittamisen välttäminen ja yksityisyys- ja tietosuojat.

Tutkimukseen osallistumisen tulee olla vapaaehtoista ja perustua riittävään tietoon, jotta tutkimukseen osallistuvan itsemääräämisoikeus toteutuu (Tutkimuseettinen neuvottelulautakunta (2009, 4). Tässä opinnäytetyössä haastatteluun osallistuminen oli täysin vapaaehtoista. Haastateltaville kerrottiin myös, että haastattelu on mahdollista keskeyttää ilman perusteluja, mikäli he olisivat niin halunneet. Koska kaikki haastateltavat kokemusasiantuntijanuoret olivat haastatteluhetkellä yli 18-vuotiaita ja haastattelut jouduttiin pitämään etäyhteydellä, ei nähty tarvetta erilliselle allekirjoitettavalle suostumuslomakkeelle. Suullinen suostumus todettiin ennen haastattelun aloittamista. Itsemääräämisoikeuden toteutumiseen kuuluu myös tutkittavien riittävä informointi. Tutkittavien tulisi tietää osallistuessaan tutkimuksen aihe, mitä osallistuminen käytännössä tarkoittaa ja kauanko siihen menee aikaa. Informointiin tulisi sisältyä tutkijan yhteystiedot ja tutkimuksen aihe. Lisäksi tutkittavalle kerrotaan aineistonkeruun toteutustapa ja arvio ajasta. Läpi käydään myös aineiston käyttötarkoitus sekä aineiston säilytystapa. (Tutkimuseettinen neuvottelulautakunta 2009, 5-6.) Vapaaehtoisuus ja muu tarvittava informaatio tuli ilmi saatekirjeessä ja ne kerrattiin tutkittaville vielä ennen varsinaista haastattelua.

Tutkimuseettisen neuvottelulautakunnan (2009, 7) eettisiin periaatteisiin kuuluu myös vahingoittamisen välttäminen. Tämä tarkoittaa, että aineiston keruuvaiheessa, aineiston säilyttämisessä sekä tutkimusjulkaisussa tulee välttää haittojen aiheuttamista. Henkistä haittaa voidaan välttää tutkittavia kunnioittavalla kirjoittamistavalla sekä tutkittavia arvostavalla kohtelulla tutkimuksen kaikissa vaiheissa. Tutkittavien ihmisarvoa tulee kunnioittaa ja heihin tulee suhtautua kunnioittavasti, erityisesti silloin, kun tutkimukseen sisältyy vuorovaikutusta tutkittavien kanssa. Tämän opinnäytetyön toteutuksessa pyrittiin arvostavaan ja kunnioittavaan kohteluun jo saatekirjeestä lähtien. Myös haastattelutilanteessa kohtelu oli kunnioittavaa.

Esimerkiksi kamera pidettiin etähaastatteluissa aina päällä, vaikka haastateltava ei itse välttämättä kameraa olisikaan päällä pitänyt. Myös vuorovaikutustilanteessa tulee pitää huolta siitä, että vapaaehtoisuus toteutuu. Jos tutkittava on kiusaantunut, vaivaantunut, pelokas tai fyysisesti väsynyt, voi tutkija keskeyttää tutkimuksen, vaikka tutkittava ei itse ilmaisisi kieltäytymistä tässä tilanteessa. (Tutkimuseettinen neuvottelulautakunta 2009, 7.) Tällaisia tunteita ei havaittu tai tuotu haastateltavien osalta ilmi tämän opinnäytetyön haastattelutilanteissa. Mahdollisen henkisen kuormituksen ehkäiseminen huomioitiin myös sillä, että haastateltaville kerrottiin, että mihinkään haastattelussa esitettyyn kysymykseen ei ole pakko vastata.

Tutkimuseettinen neuvottelulautakunta (2009, 8-9) määrittelee kolmanneksi eettisten periaatteiden osa-alueeksi yksityisyyden- ja tietosuojan. Yksityisyyden suoja on myös osa Suomen perustuslailla suojattuja oikeuksia. Tutkimuseettisistä näkökulmista tähän kuuluu tutkimusaineiston suojaus ja luottamuksellisuus, aineiston säilyttäminen sekä hävittäminen ja tutkimusjulkaisu. Tunnistetietoja ei tule kerätä eikä säilyttää, jos se ei ole tarkoituksenmukaista. Tämän tutkielman toteutuksessa aineisto tallennettiin ja analysoitiin ilman minkäänlaisia tunnistetietoja. Myös epäsuorat tunnistetiedot pyrittiin huomioimaan, jos niitä haastatteluissa tuli ilmi. Tutkimusaineistot numeroitiin toteuttamisjärjestyksessä. Osa hyvän tieteellisen käytäntöä on, että tutkimusta tehdessä noudatetaan huolellisuutta, rehellisyyttä ja tarkkuutta sekä tutkimustulokset julkaistaan avoimesti (Hirsjärvi ym. 2009, 24). Eettisyyden takaamiseksi haastatteluaineistot ja litteroinnit hävitettiin opinnäytetyön julkaisun jälkeen. Tutkimusaineiston käsittelyssä ja säilyttämisessä noudatettiin huolellisuutta. Äänitallenteet ja analysointiin liittyvät tiedostot säilytettiin tutkielman toteutuksen ajan henkilökohtaisessa käytössä olevalla salasanasuojatulla tietokoneella. Eettisiin periaatteisiin kuuluu, että tutkimusjulkaisut julkaistaan kaikkien saataville (Tutkimuseettinen neuvottelulautakunta 2009, 11). Tämä opinnäytetyö julkaistiin Theseus-arkistoon, joka on Suomen ammattikorkeakoulujen yhteinen ja samalla Suomen suurin avoin julkaisuarkisto.

9 Opinnäytetyön luotettavuuden tarkastelu

Puusa ja Juuti (2020, 175) tuovat esille, että laadulliseen tutkimukseen voidaan liittää kolme käsitettä, joilla tutkimuksen luotettavuutta voidaan tarkastella. Käsitteet ovat uskottavuus, luotettavuus ja eettisyys. Kyseessä ovat abstraktit käsitteet, jotka vuorovaikuttavat toistensa kanssa. Tuomi ja Sarajärvi (2018, 160) toteavat, että menetelmäkirjallisuudessa tulee usein vastaan reliabiliteetin ja validiteetin käsitteet. Käsitteet ovat saaneet laadullisen tutkimuksen piirissä osakseen kritiikkiä, koska käsitteet ovat syntyneet määrällisen tutkimuksen piirissä ja ne on myös suunnattu vastaamaan määrällisen tutkimuksen tarpeita.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointiin ei ole olemassa täysin yksiselitteistä ohjetta, mutta arvioinnissa voi hyödyntää esimerkiksi Tuomen ja Sarajärven (2018, 163-164) esittämää luetteloa. Luettelon kohtien löytyminen tutkimuksesta ei kuitenkaan itsessään riitä, vaan niiden tulisi olla myös yhteydessä toisiinsa. Listattuna on tutkimuksen kohde ja tarkoitus, eli mitä tutkitaan ja miksi. Seuraavana kohtana on tutkijan oma sitoutuminen tutkimukseen, eli tutkijan tulisi perustella, miksi tutkimus on hänen mielestään tärkeä, ja mitkä ovat hänen ajatuksensa siitä. Tutkijan tulisi kertoa myös aineiston keruusta: Miten aineiston keruu tapahtui ja mitä menetelmää käytettiin, tai ilmenikö keruussa mahdollisesti ongelmia. Listattuna on myös tutkimuksen tiedonantajat -kohta, jonka mukaan tutkimuksessa tulisi tuoda esille millä perustein tiedonantajat on valittu ja monta heitä oli. Tärkeää olisi tuoda esille myös tutkimuksen kesto ja tutkimuksessa käytetyt analyysimenetelmät ja perustelut valinnalle. Tutkimuksen luotettavuuteen liittyy vahvasti myös tutkimuksen eettisyyden tarkastelu sekä tutkimuksen raportointi kokonaisuudessaan. Yksityiskohtainen ja tarkka kuvailu raportoinnissa selkeyttää tutkimustuloksia ja auttaa lukijaa niiden ymmärtämisessä. Lukijoille tulisi siis antaa tarpeeksi tietoa tutkimusprosessista. Edellä mainittu lista voi toimia tässäkin apuna. Tässä opinnäytetyössä pyrittiin listassa mainittujen kohtien huomioimiseen raportoinnissa.

Tässä tutkielmassa äänessä olivat vain Pesäpuu ry:n kokemusasiantuntijanuoret. Haastateltavia oli viisi, eli tutkielma toteutettiin pienellä otannalla. Tutkimustuloksia ei voida yleistää muita kokemusasiantuntijaryhmiä koskevaksi eikä tutkimustulokset ole yleistettävissä tai siirrettävissä. On hyvä muistaa, että laadullisessa tutkimuksessa tutkimus kohdistuu nimensä mukaisesti laatuun, eikä määrään, koska tavoitteena on ymmärtää tutkimuksen kohteena olevaa ilmiötä tutkittavien näkökulmasta. Tutkittavien lukumäärä ei ole laadullisen tutkimuksen onnistumisen kannalta ratkaiseva asia. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 173; Puusa & Juuti 2020, 85.)

10 Johtopäätökset

Tämän opinnäytetyön tutkimustehtävänä oli selvittää, millaisia kokemuksia ja ajatuksia lastensuojelun sijaishuollosta itsenäistyneillä nuorilla on lastensuojelun kokemusasiantuntijana toimimisesta. Tietoa kaivattiin esimerkiksi siitä, millaiseksi kokemusasiantuntijanuoret ovat kokeneet lastensuojelun kehittämistyön ja millaisia vaikutuksia sillä on ollut heidän elämänsä, millaisia vertaisuuden kokemuksia he ovat mahdollisesti saaneet ja ovatko he kokeneet tulleeensa kuulluksi ja kohdatuksi kokemusasiantuntijoina. Lisäksi selvitettiin, millaisia kehittämis ehdotuksia kokemusasiantuntijanuorilla on kokemusasiantuntijatoiminnalle.

Aineisto hankittiin puolistrukturoitua teemahaastattelua käyttäen. Aineisto koostui viiden lastensuojelun sijaishuollosta itsenäistyneen kokemusasiantuntijan nuoren kertomista kokemuksista ja ajatuksista. Opinnäytetyön tutkimuskysymysten ja aiheen ollessa suhteellisen laaja

sekä haastateltavien määrän ollessa pieni, ei tämän opinnäytetyön pohjalta voi tehdä isompia yleistyksiä. Vastauksia pyrittiinkin käsittelemään kokemuskokulmasta, eli haastateltavat ja haastateltavien vastaukset huomioitiin yksilöllisesti. Tutkielmassa kiinnostus oli siinä, miten juuri nämä haastateltavat kuvailevat omia kokemuksiaan ja ajatuksiaan.

Tulosten mukaan kiinnostus lastensuojelun kehittämistyötä kohtaan ja halu vaikuttaa lastensuojelun asioihin oli ollut keskeisimpiä syitä toimintaan mukaan lähtemiselle. Rissanen esittää kokemusasiantuntijuuden tasoihin liittyen, että järjestelmän tasolla toiminnan tavoitteena onkin usein palvelujärjestelmän kehittäminen ja asiakaslähtöisyyden lisääminen (2015, 204). Kokemusasiantuntijat olivat kokeneet kehittämistyön antoisana, mielenkiintoisena ja toiveikkaana. Lastensuojelun kehittämistyötä ja sen monipuolisia toteuttamistapoja kuvailtiin jopa parhaaksi asiaksi kokemusasiantuntijana toimimisessa. Esille tuotiin myös ajatus siitä, että aina on jotain, mitä voidaan kehittää lisää. Kaijanen ym. (2022, 9) toteavat, että kehittämis- ja vaikuttamistyöhön osallistuminen voidaan nähdä poliittisena osallisuutena.

Pesäpuun raportissa tuodaan esille myös sosiaalinen osallisuus, joka tarkoittaa sitä, että kokemusasiantuntija on osa ryhmää, toimii osana ryhmää sekä tuntee olevansa osa ryhmää (Kaijanen ym. 2022, 9). Pesäpuu ry:n oppaan mukaan osallisuus on osa kokemusasiantuntijuuden perustaa. Osallisuus voidaan nähdä tunteena, mutta myös asenteena. Kokonaisuudessaan kuulluksi, kohdatuksi ja nähdyksi tullessaan nuori voi kokea olevansa osallinen. (Barkman ym. 2017, 17.) Yksikään kokemusasiantuntijanuori ei tuonut esille, että ei olisi tullut kuulluksi. Tulosten mukaan erityisesti kuulluksi ja kohdatuksi tulemisen kokemuksia tuotiin esille kokemusasiantuntijaryhmään liittyen. Kokemusasiantuntijat olivat kokeneet, että myös ammattilaiset haluavat kuulla heitä ja arvostavat kuulemaansa. Tätä kuvailtiin eheyttäväksi. Kokemusasiantuntijoiden ryhmässä ollaan aina valmiita keskustelemaan ja kuulemaan ja myös osallistuminen mahdollistetaan. Osallistuminen ei kuitenkaan velvoita aktiivista äänessä olemista, vaan tulosten mukaan toimintaan on voinut osallistua sillä tavalla kuin itse haluaa. Meriluoto ym. (2015, 8) tuovatkin esille, että osallistumisen ilmeneminen voi vaihdella, toiselle se voi olla läsnäoloa ja kuuntelemista ja toisilla osallistuminen näkyy toimintana. Osallistuminen ja osallisuus tarvitsevat toisiaan toteutuakseen. Kokemusasiantuntijanuoret olivat kokeneet, että heillä on paljon mahdollisuuksia vaikuttaa esimerkiksi ryhmässä käsiteltäviin ja kehitettäviin asioihin, ryhmän toimintaan ja sen rakenteeseen. Ryhmään liittyminen oli ollut helppoa. Tulokset kertoivat siitä, että ryhmän ilmapiiri oli nuorille turvallinen, arvostava ja tasa-arvoinen. Meriluoto ym. (2015, 7-8) toteavat, että osallisuuden kokemukseen liittyy halu liittyä ryhmään, kuulluksi tuleminen, omien kokemusten merkityksellisyys sekä yhteiseen päätöksentekoon vaikuttaminen. Osallisuutta voi olla myös tunne siitä, että omat ajatukset ja oma toiminta on merkityksellistä. Myös huolenpito, välittäminen ja ihmisarvo liittyvät voimakkaasti osallisuuden tunteeseen (Barkman ym. 2017, 17).

Rissanen (2015, 204) tuo esille kokemusasiantuntijuuden tasoihin liittyen, että yksilötasolla korostuu henkilön oma muutosprosessi ja uusi identiteetti. Yksilötasolla nähdään, että osallisuus, vertaisuus ja aktiivisuus ovat ominaista kokemusasiantuntijuudelle. Tuloksista ilmenikin, että osallisuuden kokemusten lisäksi nuoret olivat saaneet runsaasti kokemuksia vertaisuudesta ja vertaistuesta. Myös Meriluoto ym. (2015, 16) toteavat, että kokemus vertaisuudesta toimii vahvistajana myös osallisuuden kokemukselle ja on osallisuuden oleellinen osa. Vertaisuuden ja vertaistuen määrää ja tärkeyttä ei ollut osattu ajatellakaan ennen kokemusasiantuntijatoimintaan mukaan liittymistä. Pesäpuu ry:n oppaassa (Barkman ym. 2017, 28) todetaan, että kehittämistyö kumpuaa jaetuista kokemuksista, joten vertaisuus voidaan nähdä osana toiminnan perustaa. Jaetut kokemukset mahdollistavat kannustuksen, tuen ja voimavarojen vahvistamisen. Myös Pesäpuu ry:n työ on alusta asti pohjautunut lastensuojelun asiakkaana olevien tai olleiden nuorten vertaisuuden ja kokemusasiantuntijuuden vahvistamiseen (Kaijanen ym. 2022, 11). Vertaisuus ja vertaistuen kokemukset olivat merkittävämpiä ja tärkeimpiä asioita kokemusasiantuntijatoimimisessa.

Tuloksista tuli esille, että kokemusasiantuntijana toimiminen oli ollut monelle nuorista hyvinkin opettavaista ja antoisaa. Eniten uutta oli opittu nimenomaan lastensuojelusta ja lastensuojelujärjestelmästä. Tässä isossa osassa oli toisten kokemusasiantuntijanuorten kokemusten kuuleminen. Ryhmän ulkopuolisiin tilaisuuksiin ja tapahtumiin osallistuminen oli opettanut lisää esiintymisestä ja antanut lisää sanavalmiutta, rohkeutta ja ennakkoluulottomuutta. Kokemusasiantuntijaryhmässä oli opittu tiimityöskentelytaitoja sekä saatu uusia ihmissuhteita ja ystäviäkin. Kaiken kaikkiaan tulokset kuvastivat kokemusasiantuntijatoiminnan vaikutuksia nuorten elämään hyvin myönteisinä. Vaikutuksia kuvailtiin voimaannuttaviksi. Toiminnan koettiin tuoneen lisää lempeyttä ja armollisuutta itseä kohtaan, mutta myös vähentäneen koettua häpeää. Monipuoliset vaikuttamismahdollisuudet ja oman kokemuksen hyödyntäminen oli koettu yhtenä parhaana puolena kokemusasiantuntijana toimimisessa. Tuloksista olikin havaittavissa myös Rissanen (2015, 206) yhteiskunnallinen kokemusasiantuntijuuden taso, sillä yhteiskunnallisella tasolla kokemusasiantuntijuus voi olla poliittista vaikuttamista, asenteiden, ennakkoluulojen, ja virheellisten käsitysten muuttamista.

Vaikka haastattelussa ei suoranaisesti kysytty ohjaajien merkityksestä kokemusasiantuntijanuorille, korostui ohjaajien merkitys ja heiltä saatu tuki vastauksissa. Kokemusasiantuntijat kertoivat, että olivat kokeneet saaneensa tarpeeksi tukea kokemusasiantuntijana toimimiseen. Tukea oli saatu toki vertaisilta, mutta myös ohjaajien rooli tuen antajina näkyi vahvasti. Tulosten perusteella kokemusasiantuntijanuoret olivat kokeneet, että ohjaajat varmistavat ryhmän pelisääntöjen toteutumisen, turvallisen ilmapiirin ja sen, että jokainen saa äänensä kuuluviin tavalla tai toisella. Ohjaajat oltiin koettu välittävinä henkilöinä, jotka ovat kiinnostuneita niin ryhmän sisäisistä asioista, kuin myös nuorten elämästä ja hyvinvoinnista ryhmän ulkopuolella. Kaijanen ym. (2022, 35) tuovat esille, toiminnasta vastaavat työntekijät eivät varsinaisesti ole osallistuvien nuorten asioiden hoitamisesta vastuussa.

Kokemusasiantuntijatoiminnassa nuorten ja työntekijöiden välille syntyy usein kuitenkin niin luottamuksellinen suhde, että nuoret kokevat avun ja tuen pyytämisen luontevaksi. Ohjaajien oltiin myös koettu pitävät kokemusasiantuntijanuorten jaksamisesta huolta ja varmistavan, että muut elämän tärkeät asiat eivät kärsi. Ohjaajat oltiin tulosten perusteella koettu henkilöinä, jotka pitävät kokemusasiantuntijanuorten puolia kaikissa tilanteissa. Ohjaajien kerrottiin olevan vahvasti tukena ja kannustajina myös ennen ja jälkeen erilaisten tilaisuuksien. Kaijanen ym. (2022, 58) tuovatkin esille, että esimerkiksi kokemusasiantuntijoiden puheenvuoroissa täytyy varmistaa nuorille riittävä tuki. Käytännössä kokemusasiantuntijatoiminnasta vastaava henkilö voi olla pitämässä puheenvuoroa nuoren kanssa tai nuoren kanssa samassa tilassa tukemassa tätä. Myös vaikka viestittämällä voidaan varmistaa nuoren turvallisuus ja hyvinvointi puheenvuoron aikana sekä sen jälkeen.

Siitä huolimatta, että kokemusasiantuntijanuorten vastaukset olivat kaiken kaikkiaan positiivissävyytteisiä, oli myös joitain asioita, joita he olivat kokeneet haasteellisiksi kokemusasiantuntijana toimimisessa. Tulokset tuovat esille, että haasteet olivat olleet nuorilla hyvin erilaisia. Haasteellisena oli koettu tilanteet, joissa asioita pitäisi tarkastella monesta eri näkökulmasta. Tässä auttavana asiana oltiin koettu muiden kokemusten kuuleminen. Kääntöpuolena tuli ilmi, että toisten kokemusasiantuntijanuorten erilaiset ja ikävätkin kokemukset lastensuojelusta saattoivat välillä jäädä mietityttämään. Haasteellista oli ollut myös rohkeuden löytäminen tilanteissa, joissa pitää sanoa vastaan, sillä joskus kokemusasiantuntijoiden sanomaa tai pätevyyttä on voitu kyseenalaistaa ammattilaisten toimesta. Kokemusasiantuntijat toivat esille kohdanneensa myös sääliä. Vaikeaa oli tulosten mukaan ollut myös oman roolin hahmottaminen kokemusasiantuntijatoimintaa aloitettaessa. Lisäksi hämmennystä ja haastetta oli aiheuttanut oman kokemuksen herättämät tunteet muissa ihmisissä. Toisinaan haasteelliseksi oli koettu lastensuojelun kokemusasiantuntijana toimiminen ylipäättään, koska lastensuojeluun liittyy usein vaikeita ja ikäviä asioita. Tuloksissa näyttäytyikin kokemusasiantuntijoiden myötätuntoinen suhtautuminen toisiinsa.

Haastatteluista toivottiin saatavan kehittämissuhteita Pesäpuu ry:lle hyödynnettäväksi, mutta kehittämissuhteita ei tullut paljoakaan. Ainoa ryhmään liittyvä kehittämissuhteus oli, että tapaamisia voisi olla useammin. Kokemusasiantuntijoiden ryhmään liittyvien kehittämissuhteusten vähäisyydestä voidaan tehdä johtopäätös, että kokemusasiantuntijanuoret kokevat kokemusasiantuntijatoiminnan hyvinkin toimivaksi ja heidän toiveitaan vastaavaksi. Myös toive tiheimmistä tapaamisista tukee tätä johtopäätöstä. Ammattilaisten kohtaamiseen liittyvät haasteet ja ammattilaisten mahdolliset ennakkoluulot kokemusasiantuntijoita kohtaan näkyivät myös tuloksissa, sillä toivottiin, että tilaisuuksissa tavattavat henkilöt pystyisivät tutustumaan nuoriin jo hieman etukäteen. Tämän toivottiin edesauttavien nuorten turvallisuuden tunnetta sekä vähentävän ennakkoluuloja.

11 Pohdinta

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa laadullista ja hyödynnettävää tietoa Pesäpuu ry:n lastensuojelun kokemusasiantuntijanuorten kokemuksista kokemusasiantuntijana toimimisesta ja tuoda kokemusten lisäksi esille nuorista lähtöisin olevia kokemusasiantuntijatoiminnan kehittämisehdotuksia. Opinnäytetyöllä pyrittiin tuottamaan tietoa, jota Pesäpuu ry voisi hyödyntää kokemusasiantuntijatoiminnan ja kehittämistyön tukena. Opinnäytetyötutkimuksen tulokset koostuvat lastensuojelun sijaishuollosta itsenäistyneiden nuorten kokemusasiantuntijoiden omista kokemuksista. Kokemuksistaan kertoneita kokemusasiantuntijanuoria voidaan osallistaa lastensuojelun kehittämistyöhön huomioimalla tulokset lastensuojelun kehittämistyössä. Kaijanen ym. (2022, 66) toteavatkin, että kokemusasiantuntijanuoret pääsevät tutkimuksiin osallistuessaan vaikuttamaan siihen, että myös nuorten näkemykset lastensuojelun tietopohjassa vahvistuvat.

Tässä opinnäytetyössä pyrittiin saamaan vastauksia kahteen tutkimuskysymykseen. Kysymykset olivat: Millaisia kokemuksia sijaishuollosta itsenäistyneillä kokemusasiantuntijanuorilla on kokemusasiantuntijana toimimisesta? sekä: Millaisia ajatuksia sijaishuollosta itsenäistyneillä kokemusasiantuntijanuorilla on kokemusasiantuntijatoiminnan kehittämiseksi? Tämän opinnäytetyö vastaa molempiin tutkimuskysymyksiin. Opinnäytetyön tulokset toivat näkyväksi laajan kirjon kokemusasiantuntijanuorten kokemuksia kokemusasiantuntijana toimimisesta. Opinnäytetyö toi esille kokemusasiantuntijatoiminnan merkityksellisyyden ja tärkeyden nuorille itselleen sekä nuorten oman motivaation kokemusasiantuntijana toimimiseen. Toimeksiantajalle ja muille kokemusasiantuntijaryhmille tulevaisuudessakin vaalittavia asioita ovat tuloista nousseet keskeiset kokemukset. Näitä olivat kuulluksi tuleminen, osallisuuden ja vertaisuuden kokemukset, vaikuttamaan pääseminen, kehittämistyön mahdollistaminen ja näiden merkitys nuorille. Myös kokemusasiantuntijatoiminnassa saatu tuki oli ollut riittävää ja ohjaajat kuvautuivat henkilöinä, joilla on lämmin ja ammatillinen työote. Vastauksissa olikin nähtävissä Pesäpuu ry:n turvallisen tilan periaatteiden toteutuminen.

Keskeisimmät kehittämisajatukset liittyivät nuorilla tapaamisten tiheyteen ja tapaamisten valmisteluun sekä yksilöllisempään huomiointiin. Tiheämmät tapaamiset eivät olleet kaikkien nuorten ehdotuksena, joten tilanne pitäisi ratkaista myös huomioiden he, joille noin kerran kahdessa viikossa olisi hyvä. Kehittämis ehdotus tapaamisten suunnitteluun liittyen koski ajatusta, että kokemusasiantuntijoita tapaamaan tulevat henkilöt, tai henkilöt joita kokemusasiantuntijat menevä tapaamaan, voisivat tutustua nuoriin ja nuorten taustoihin yleisellä tasolla jo hieman etukäteen. Toivottiin myös, että esimerkiksi sähköpostitse voisi etukäteen kertoa, minkälainen kokemusasiantuntijanuori tapaamiseen tai tilaisuuteen on tulossa. Tämä ei kuitenkaan saisi vaikuttaa kohteluun eriarvostavasti tai negatiivisesti, vaan nimenomaan turvallisuuden tunnetta ja itsevarmuutta lisäävästi, sekä mahdollisia ennakkoluuloja vähentävästi.

Tätä asiaa Pesäpuun voisi olla tärkeää pohtia ja tarkastella tulevaisuudessa toiminnan kehittämistä ajatellen.

Kokemusasiantuntijatoimintaan mukaan oli päädytty usein hyvin sattumanvaraisestikin. Toiminnan parempi mainostaminen olikin myös yhden nuoren kehittämisehdotus. Pohdintaa herätti, että olisiko Pesäpuu ry:llä käytössä esite heidän kokemusasiantuntijatoiminnastaan, jota voisi tilaisuuksissa ja muuallakin jakaa. Jos ei, niin toimiva vaihtoehto voisi olla paperinen esite jaettavaksi paikan päällä, tai vaikka sähköinen esite sosiaalisen median kanaville. Näin voitaisiin tavoittaa kiinnostuneita, mutta toiminnasta tietämättömiä nuoria.

Opinnäytetyöprosessi oli huomattavasti pidempi, kuin alun perin oli suunniteltu. Tähän vaikutti esimerkiksi se, että kesäloman aikaan nuoria oli vaikeampi saada osallistumaan haastatteluun, mikä hidasti työskentelyä. Toisaalta litterointi ja aineiston muu analysointi pyrittiin tekemään mahdollisimman ripeästi, jotta tutkimusaineisto pysyisi mahdollisimman selkeänä mielessä. Opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa ensimmäisenä ajatuksena oli tehdä Pesäpuu ry:n verkoston avulla määrällinen kyselytutkimus, jolloin eri ryhmien ja alueiden kokemusasiantuntijoiden äänet olisivat kuuluneet vastauksissa. Pohdinnan jälkeen päädyttiin kuitenkin laadulliseen tutkimukseen ja haastattelumenetelmään, sillä todettiin, että ne mahdollistavat asian tarkastelun syvällisemmin kuin määrällinen tutkimus. Tämän valinnan myötä monen kokemusasiantuntijanuoren ääni jäi puuttumaan tämän opinnäytetyön tuloksista. Isommalla vastaajamäärällä tai kenties laadullisen ja määrällisen tutkimuksen menetelmien yhdistelemisellä olisi ollut mahdollista saada esille sellaisia kokemuksia ja kehittämisehdotuksia, joita ei tässä opinnäytetyössä tullut esille. Huomioitavaa on myös se, että tässä työssä ääni on vain kokemusasiantuntijanuorilla, joten myös ohjaajien näkökulmasta voisi nousta esille uutta tietoa ja ymmärrystä aiheesta. Vallitsevasta koronapandemiasta johtuen haastattelut toteutettiin etänä tietokonetta apuna käyttäen eikä haastateltavilla ollut välttämättä tietokoneen kameraa päällä. Toki tämä mahdollisti anonyymien haastateltavien ja haastateltavien saivat itse päättää kameran käytöstä haastattelussa, mutta varmaksi ei voida sanoa, olisiko tutkielman tulokset olleet jossain määrin erilaisia mikäli haastattelut olisi voitu toteuttaa kasvotusten.

Analysoinnissa haasteita aiheutti puolistrukturoidun teemahaastattelun Kokemukset-teeman laajuus. Suunnitteluvaiheessa ei ymmärretty ottaa huomioon sitä, että analysointia ajatellen kaikki haastatteluvastaukset liittyvät nimenomaan haastateltavien nuorten kokemuksiin. Tämä hidasti ja vaikeutti analysointiprosessia. Lopulta Kokemukset-teema jaettiin pienempiin teemoihin analysoinnin selkeyttämiseksi. Teoriapohjan rakentamisessa ja analysoinnissa pientä haastetta aiheutti myös käsitteiden moniulotteisuus sekä niiden päällekkäisyys.

Tutkitun tiedon vähyys lastensuojelun kokemusasiantuntijuudesta konkretisoitui jo heti opinnäytetyöprosessin alussa, kun opinnäytetyölle lähdettiin rakentamaan teoriapohjaa ja viitekehystä. Kokemusasiantuntijuudesta löytyi jonkin verran tutkimuksia ja kirjallisuutta, mutta

useimmiten aiheet liittyivät mielenterveys- ja päihdepuolen kokemusasiantuntijuuteen tai muunlaiseen vertaistukitoimintaan. Tutkitun tiedon vähyys vahvisti kuitenkin myös ajatusta siitä, että tämän opinnäytetyön aihe on varsin harvinainen ja sen tulokset voivat hyödyttää toimeksiantajana toiminutta Pesäpuu ry:tä. Opinnäytetyöprosessi opetti uutta ja lisäsi ymmärrystä lastensuojelusta itsessään, mutta erityisesti lastensuojelun kokemusasiantuntijuuteen liittyen.

Positiivinen huomio on, että lastensuojelun kokemusasiantuntijuus näyttäisi olevan koko ajan yhä enemmän esillä ja yleisessä keskustelussa. Pelkästään kevään 2022 aikana on julkaistu jo ainakin kaksi lastensuojelun kokemusasiantuntijuuteen liittyvää tutkielmaa tämän opinnäytetyön lisäksi. Voisi päätellä, että tulevat alan ammattilaiset ovat siis kokeneet lastensuojelun kokemusasiantuntijuuden niin mielenkiintoisena aiheena, että sitä on haluttu tutkia. Pesäpuu ry:n äskettäin julkaistussa raporttikoosteessa (Kaijanen ym. 2022, 17-18) todetaankin, että viimeisen viiden vuoden aikana on ilmennyt, että yhtä suurempi ihmismäärä tunnistaa lastensuojelun kokemusasiantuntijatoiminnan arvon. Kokemusasiantuntijatoiminta on yhä edelleen vahvistunut ja voimistunut myös UP2US-hankkeen aikana. Kokemusasiantuntijatoimintaa ei vielä kuitenkaan tunnisteta täysin varauksetta osaksi lastensuojelua. Toivottavasti tämä opinnäytetyö tuo myös sosiaali- ja terveysalan ja erityisesti lastensuojelualan ammattilaisille lisää tietoa ja ymmärrystä lastensuojelun kokemusasiantuntijuuteen liittyen ja edes tältä osin tuo esiin myös lastensuojelun kokemusasiantuntijatoiminnan merkityksellisyyttä kokemusasiantuntijoille itsellensä. Opinnäytetyö voisi toimia myös alan opiskelijoille kattavana tietopakettina lastensuojelusta. Toimeksiantajalta saatiin työn valmistuttua palautetta, että he olivat kokeneet opinnäytetyön tulokset kattavina ja ne kuvasivat tehtyä työtä positiivisesti. Opinnäytetyön kerrottiin myös olevan Pesäpuu ry:lle tärkeä ja kiitettiin sen toteuttamisesta.

Tulevaisuudessa kokemusasiantuntijoiden kokemuksiin liittyvää teemaa voitaisiin lähestyä esimerkiksi tämän opinnäytetyön tulosten yksittäisen osa-alueen näkökulmasta. Osa-alue voisi olla esimerkiksi kokemusasiantuntijana toimimisen opettamat ja antamat asiat, tai toiminnassa koetut haasteet. Myös nuorten kokemusasiantuntijana toimimiseen liittyviin tunnekokemuksiin voisi syventyä lisää, sillä haastatteluissa sanoitettiin monia erilaisia tunteita. Nuoret mainitsivat rohkeuden, itsevarmuuden, häpeän, raivon sekä eheyttävyyden ja voimaantumisen tunteita ja kokemuksia. Kokemusasiantuntijana toimimisen vaikutus mahdolliseen lastensuojelun leimaan tai koettuun häpeään voisi olla yksi aihe, jota tarkastella syvällisemmin.

Opinnäytetyötä tehdessä erityisesti mieleen jäivät kokemusasiantuntijanuorten kohtaaminen ja sen kuuleminen, millaista työtä nämä nuoret tekevät omista kokemuksistaan käsin. Voidaan ajatella, että tutkimustiedon ja tiedon lisääntyessä tulevaisuudessa lastensuojelun kokemusasiantuntijuus tunnistettaisiin yhä paremmin ja osaksi palvelujärjestelmää.

Lopuksi vielä lyhyt lause, joka kertoo ytimekkäästä lastensuojelun kokemusasiantuntijana toimimisen vaikutuksista nuorille: ”– – et mul on oikeesti niinku voima vaikuttaa ja mun ajatukset on tärkeitä, et ei oo ihan hirveen pieni olo enää yhteiskunnassa”.

Lähteet

Painetut

Barkman, J., Inkinen, H., Isoniemi, S. & Vario, P. 2017. Muutosvoimaa! Kohti nuorten kokemusasiatuntijuutta lastensuojelussa. Pesäpuu.

Hietala, O. & Rissanen, P. 2015. Opas kokemusasiatuntijatoiminnasta. Helsinki: Unigrafia.

Hirsjärvi, S & Hurme, H. 2010. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Kananen, J. 2017. Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kivistö-Pyhtälä, T., Hoppania, E., Kallio, M., Kivioja, A., Korkala, M., Korpela, M., Kuusela, T., Niemi-Weckström, A., Lehto, M. & Savolainen, N. 2017. Kokemusasiatuntijuus lastensuojelun kehittämisessä. Teoksessa Pohjola, A., Kairala, M., Lyly, L. & Niskala, A. (toim.) Asiakkaasta kehittäjäksi ja vaikuttajaksi. Asiakkaisen osallisuuden muutos sosiaali- ja terveystalouksissa. Tampere: Vastapaino, 222-244.

Lamponen, T. 2016. Kiireellinen sijoitus vai ”minihuostaanotto”? Teoksessa Enroos, R. (toim.), Heino, T. (toim.) & Pösö, T. (toim.) Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino, 126-140.

Mikkonen, I. & Saarinen, A. 2018. Vertaistuki sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Tietosanoma.

Puusa, A. (toim.), Juuti, P. (toim.) & Aaltio, I. 2020. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus.

Pösö, T. 2016. Johdanto: Mistä puhutaan, kun puhutaan huostaanotosta? Teoksessa Enroos, R. (toim.), Heino, T. (toim.) & Pösö, T. (toim.) Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino, 7-30.

Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Uusitalo, I. 2018. Mitä kokemusasiatuntijuus on ja miten sitä voisi soveltaa lastensuojelussa? Teoksessa Sudenlehti, J. (toim.) & Uusitalo, I. (toim.) Tulevaisuuden lastensuojelu. Joensuu: Suomen Psykologinen Instituuttiyhdistys ry, 107-119.

Sähköiset

Forsell, M., Kuoppala, T. & Säkkinen, S. 2020. Tilastoraportti 28/2020. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Viitattu 9.3.2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140215/Tr28_20.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Forsell, M., Kuoppala, T. & Säkkinen, S. 2021. Tilastoraportti 19/2021. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Viitattu 11.2.2022. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/142676/Lastensuojelu_2020.pdf?sequence=7&isAllowed=y

Heikkinen, V. 2015. Asiantuntija ja kokemusasiantuntija. Kotimaisten kielten keskus. Viitattu 9.3.2021. https://www.kotus.fi/nyt/kotus-blogi/blogiarkisto/vesa_heikkinen/asiantuntija_ja_kokemusasiantuntija.19287.blog

Heino, T., Hyry, S., Ikäheimo, S., Kuronen, M. & Rajala, R. 2016. Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset. Terveyden ja hyvinvoinnin laitost. Viitattu 14.5.2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130536/URN_ISBN_978-952-302-644-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kaijanen, M., Liukkonen, J., Nokireki, K & Westlund, O. 2022. Nuorten osallisuus ja kokemusasiantuntijuus lastensuojelussa ennen, nyt ja tulevaisuudessa. Pesäpuu ry. Viitattu 15.4.2022. <https://pesapuu.fi/wp-content/uploads/2022/02/Nuorten-osallisuus-ja-kokemusasiantuntijuus-ennen-nyt-ja-tulevaisuudessa-raportti.pdf>

KAMK - University of Applied Sciences 2021. Tutkimusongelmat. Viitattu 17.5.2021. <https://www.kamk.fi/fi/opari/Opinnaytetyopakki/Teoreettinen-materiaali/Tukimateriaali/Tutkimusongelmat>

Kielitoimiston sanakirja 2020. Kokemusasiantuntija. Viitattu 9.3.2021. <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/kokemusasiantuntija?searchMode=all>

Kostiainen, E., Ahonen, S., Verho, T., Rissanen, P. & Rotko, T. 2014. Kokemukset käyttöön -kokemusasiantuntijatoiminnan kehittäminen. Terveyden ja hyvinvoinnin laitost. Viitattu 9.3.2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125488/URN_ISBN_978-952-302-373-4.pdf?sequence=1

Lastensuojelun keskusliitto 2021. Milloin lapsi sijoitetaan oman kodin ulkopuolelle? Viitattu 4.3.2021. <https://www.lastensuojelu.info/lapsiperheiden-palvelut/milloin-lapsi-sijoitetaan-oman-kodin-ulkopuolelle/>

Lastensuojelulaki 2007/417. Viitattu 4.3.2021. <https://finlex.fi/fi/laki/ajan-tasa/2007/20070417>

Lastensuojelun laatusuositus 2014. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2014:4. Viitattu 2.4.2021. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70275/URN_ISBN_978-952-00-3488-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Meriluoto, T., Marila-Penttinen, L. & Lehtinen, E. (toim.) 2015. Osallisuuden ja kokemusasiantuntijuuden käsikirja. Ensi ja turvakotien liitto. Viitattu 7.4.2021. https://issuu.com/ensi-ja-turvakotienliitto/docs/osallisuus_osallisuuden_kokemusasi/32

Meriluoto, T. 2018. Mäkin Experts-by-experience. Governmental Ethnography of Participatory Initiatives in Finnish Social Welfare Organisations. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto, humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Viitattu 17.5.2021. https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/60096/978-951-39-7603-3_vaitos24112018.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Pesäpuu ry 2022a. Lupaus Lapselle - kehittämistyömme ydin. Viitattu 13.4.2022. <https://pesapuu.fi/pesapuu/lupaus-lapselle/>

Pesäpuu ry 2021a. Yhdistys. Viitattu 1.3.2021. <https://pesapuu.fi/pesapuu/yleista-pesapuuusta/>

Pesäpyy ry 2021b. UP2US - Meistä kiinni. Viitattu 3.5.2021. <https://pesapuu.fi/toiminta/lapset-ja-nuoret-kehittajina/up2us/>

Rissanen, P. 2015. Toivoton tapaus? Autoetnografia sairastumisesta ja kuntoutumisesta. Kuntoutussäätiön tutkimuksia. Viitattu 15.2.2022. https://kuntoutussaatio.fi/assets/files/2021/04/Paivi_Rissanen.pdf

Satosaari, M. 2016. Kokemusasiantuntijuus lastensuojelussa. Narratiivinen kirjallisuuskatsaus. Opinnäytetyö. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma. Jyväskylä. Viitattu 17.5.2021. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/114942/Satosaari_Mari.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Viitattu 5.3.2021. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>

Sosiaali- ja terveysministeriö 2021. Lastensuojelu. Viitattu 4.3.2021. <https://stm.fi/lastensuojelu>

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731. Viitattu 19.4.2021. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021a. Mitä on lastensuojelu? Viitattu 4.3.20201.

<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu#Lastensuojelulain%20tarkoitus>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021b. Lastensuojeluilmoitus. Viitattu 9.3.2021.

<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojeluilmoitus-ja-lastensuojeluasian-vireilletulo/lastensuojeluilmoitus>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021c. Lastensuojelun avohuolto. Viitattu 9.3.2021.

<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021d. Lastensuojelun avohuollon tukitoimet. Viitattu

5.3.2021. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet>

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2021e. Huostaanottotarpeen arviointi. Viitattu 15.4.2021.

<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto/huostaanottotarpeen-arviointi>

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2021f. Jälkihuolto. Viitattu 15.4.2021.

<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/jalkihuolto>

Tietoarkisto 2022. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat. Viitattu 14.4.2022.

<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/mita-on-laadullinen-tutkimus/laadullisen-tutkimuksen-nakokulmat/>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009. Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakoarvioinnin järjestämiseksi. Viitattu 30.3.2022. <https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/eettisetperiaatteet.pdf>

Unicef 2021a. Mikä on lapsen oikeuksien sopimus? Viitattu 7.5.2021. <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/mika-on-lapsen-oikeuksien-sopimus/>

Unicef 2021b. Lapsen oikeuksien sopimus - Koko teksti. Viitattu 7.5.2021. <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/>

Valtioneuvosto 2019. Valituslupamenettely muuttuu lastensuojelussa ja jälkihuollon ikärajan noston voimaantulo täsmentyy. Viitattu 14.4.2021. <https://valtioneuvosto.fi/-/1271139/valituslupamenettely-muuttuu-lastensuojelussa-ja-jalkihuollon-ikarajan-noston-voimaantulo-tasmentyy>

Kuviot

Kuvio 1: Kokemusasiantuntijuuden tasot Rissasta (2015, 203) mukailten	14
Kuvio 2: Esimerkki sisällönanalyysistä	22

Liitteet

Liite 1: Saatekirje	52
Liite 2: Haastattelurunkopohja	53

Liite 1: Saatekirje

30.6.2021

Saatekirje

Hyvä vastaanottaja, kohteliaimmin pyydän sinua osallistumaan haastatteluun, jonka tavoitteena on tuottaa Pesäpuu ry:lle tietoa lastensuojelun sijaishuollosta itsenäistyneiden nuorten kokemuksista ja ajatuksista lastensuojelun kokemusasiantuntijana toimimiseen ja kokemusasiantuntijatoiminnan kehittämiseen liittyen. Haastattelu liittyy Laurea-ammattikorkeakoulussa suorittamaani sosionomin tutkintoon. Pesäpuu ry on myöntänyt opinnäytetyölle tutkimusluvan 4.6.2021.

Tavoitteena on saada vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

- Millaisia kokemuksia sijaishuollosta itsenäistyneillä kokemusasiantuntijanuorilla on kokemusasiantuntijana toimimisesta?
- Millaisia ajatuksia sijaishuollosta itsenäistyneillä kokemusasiantuntijanuorilla on kokemusasiantuntijatoiminnan kehittämiseksi?

Haastattelu toteutetaan yksilöhaastatteluna. Käsittelen haastatteluista saadun aineiston anonymisti ja ilman tunnustietoja. Olen myös ainoa, joka kuuntelee haastatteluista syntyneet tallenteet ja käsittelen niitä luottamuksellisesti. Tutkimusaineisto kerätään ainoastaan tätä opinnäytetyötä varten ja se säilytetään käyttäjätunnus- ja salasanasuojatusti. Hävitan aineiston asianmukaisesti työn valmistuttua. Opinnäytetyö ja tutkimustulokset ovat julkisesti saatavilla Theseus-julkaisuarkistossa tutkielman valmistuttua. Haastatteluun osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Sinulla on täysi oikeus kieltäytyä haastattelusta tai keskeyttää haastattelu. Haastattelu toteutetaan etänä sinulle parhaiten sopivalla tavalla. Suunniteltu haastattelujen ajankohta on heinä-elokuu 2021.

Vastaan mielelläni tutkimusta koskeviin kysymyksiin.

Osallistumisestasi kiittäen

Laura Turunen

(Yhteystiedot poistettu 10/2021)

Liite 2: Haastattelurunkopohja

HAASTATTELURUNKO:

Tausta:

Kuinka kauan olet ollut mukana kokemusasiantuntijatoiminnassa?

Miten kokemusasiantuntijaksi ryhtymisen prosessi kohdallasi eteni?

Miksi päätit lähteä kokemusasiantuntijatoimintaan mukaan?

Kokemukset:

Mikä kokemusasiantuntijana toimimisessa on mielestäsi parasta?

Entä mikä kokemusasiantuntijana toimimisessa on mielestäsi haastavinta/vaikeinta?
(Perustelut/Miksi? -kysymys?)

Minkälaisia asioita kokemusasiantuntijana toimiminen on sinulle antanut? (/opettanut?)

Millä tavoin kokemusasiantuntijana toimiminen on vaikuttanut sinuun ja/tai sinun elämääsi?

Minkälaista tukea olet saanut kokemusasiantuntijana toimimiseen?
(Onko se ollut riittävää?)

Miten olet kokenut lastensuojelun kehittämistyön?

Vertaisuus:

Millä tavoin muiden kokemusasiantuntijanuorten kanssa omien kokemusten jakaminen on vaikuttanut sinuun ja/tai sinun elämääsi?

Millaiseksi kuvailisit kokemusasiantuntijaryhmän ilmapiiriä?

Osallisuus:

Millä tavoin olet kokenut tulleeesi kuulluksi kokemusasiantuntijana?

Miten olet kokenut kokemusasiantuntijatoimintaan ja -ryhmään mukaan liittymisen?

Millä tavoin olet kokenut päässeesi vaikuttamaan yhteiseen toimintaan?

Millä tavoin koet tuulleesi kohdatuksi Pesäpuu ry:n työntekijöiden osalta?

Entä kokemusasiantuntijatehtävissä kohtaamiesi työntekijöiden osalta?

Millä tavoin koet, että Pesäpuu ry:n työntekijät ovat kohdelleet sinua?

Entä kokemusasiantuntijatehtävissä kohtaamasi työntekijät?

Kehittämisehdotukset:

Miten ajattelet, että kokemusasiantuntijoiden ryhmätoimintaa voitaisiin kehittää?

Miten ajattelet, että kokemusasiantuntijoiden saamaa tukea voitaisiin kehittää?

Miten ajattelet, että kokemusasiantuntijoiden kanssa työskentelevien ammattilaisten toimintaa voitaisiin kehittää?

Lopuksi:

Onko vielä jotain, mitä haluaisit kertoa/lisätä?